

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI.

V Bind 1874—75.

UDGIVET
AF
DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

~~~~~

AALBORG.

FORLAGT AF MARINUS M. SCHULTZ
OG TRYKT HOS OLUF OLUFSEN.

Beskrivelse over Salling

med Hensyn til Fortiden og Fortidsminderne.
Af H. C. Strandgaard.

Salling kaldtes forhen Sallingholm¹⁾ og udgjorde et eget Syssel, Sallingsyssel,²⁾ der længere hen i Tiden kaldtes Skivehus Lehn og Skivehus Amt.

Det er nu en Halvø, der paa de tre Sider omgives af Limfjorden og paa den sydlige Side staar i Forbindelse med Fjendsherred og Harsyssel, men har sandsynligvis i Fortiden været ganske omgivet af Vand.

Der findes nemlig en Lavning Syd for, som ikke er ret mange Fod over Fjorden og som vistnok langt tilbage i Tiden har været et Sund. Fjorden kan endnu ved Højvande gaa temmelig langt op i begge Ender af denne Lavning. Saaledes kan Vandet fra Sønderlem-Vig gaa op til og ind over Haasum Sogns Kjærjorder og skal endogsaa i dette Aarhundrede (1839) være trængt op til Landevejen ved Kjærgaardsholm, og fra Skive Fjord gaar det ofte op i Engene helt Sydvest for Skive. Det Stykke af Lavningen, der da er tilbage som tørt Land, nemlig fra Skive Aa til et Punkt noget Vest for Kjærgaardsholm, er kun c. 1¹/₄ Mil langt.

---

¹⁾ Se Danske Atl. IV, Side 719.

²⁾ Fjendsherred og Mors har ogsaa til en Tid hørt under Salling Syssel (Valdemars Jordebog 3), men antages at være skilt derfra under Opførelsen under Christoffer II, da Knud Albertsens Børn vare forlehede med Skive og Hindborg Herred (O. Nielsen: Om Sysselinddelingen i Danmark Side 56). Fur skal ikke have hørt under noget Syssel (Traps Beskr. Almindelig Del 224, 1ste Udg.). 1794 blev Skivehus Amt lagt under Viborg Amt.

Til samme Tid, som det maa antages, at Vandet omgav Salling paa alle Sider, gik det ogsaa ind i Landet og dannede dels hele Sunde, dels dybe Bugter. Saaledes var der sandsynligvis et Vanddrag i den Lavning, der gaar fra Syd til Nord mellem Vejby og Ramsing. Dette Vanddrag forenedes ved Hesthave med et andet, der var i Lavningen, hvori Mollerup Sø er, og dannede ligesom et Sund, der afskar Lem, Lime, Vejby og Rødding Sogne som en Ø for sig.

Paa samme Tid var ogsaa den større vestlige Del af Krejbjerg omflydt. Vandet i den sidstnævnte Lavning Syd for strakte sig forbi Hesthave, hvis Østermark da ligeledes tildels var omgivet af Vand, mod Øst ad Kjæret og stod ved det sydøstre Hjørne af Sognet i Forbindelse med et andet Vanddrag, der fra Hjerk-Noer gik op mellem Andrup og Krejbjerg. Nørdrup var som en Halvø, der gik ud mod Nordvest fra Oddense, og Hjerk-Noer, eller den Bugt, som det nu er en Lavning af, gik længere op mod Øst ad Lavningen til Vium Mølle eller til Thinggaarden.

Fra Harre-Noer gik en Bugt op mod Nordost ad Kjæret mellem Nautrup og Harre til Dalmøllen. Og fra Harre-Noer gaar ligeledes en Lavning i nordlig Retning gennem Hulkjær og Vesterkjæret i Nautrup til Grønnerup Sø og Nord ud til Fjorden. Denne Lavning har sandsynligvis ogsaa i Fortiden været under Vand, maaske med Undtagelse af dens sydligste Del, og derved har Vile Sogn, den vestlige Del af Nautrup Sogn og Sæby Sogn til Dels eller helt været skilt fra det øvrige. ¹⁾

Ligeledes har der i Fortiden gaaet en Bugt dybt ind i det nordlige Salling. Den strakte sig i sydøstlig Retning fra Nøreng-Torp op ad Kjær- og Engstrøget mellem Aasted og Nissum, Thorum og Rybjerg op til Brokholm Sø og Gaasemose. Fra denne større Bugt gik en mindre mod Syd op mellem Rybjerg og Tøndering Sogne. Aasted og Risum Byer, Selde, Thorum og Junget Sogne vare da en Halvø, der ved Grættstrup eller Skove forbandtes med de Syd for liggende Sogne. Selde Bugt har sandsynligvis ogsaa gaaet længere ind mod Syd.

¹⁾ I den nordlige Ende af denne Lavning er man, ved at grave en Afløbskanal fra Grønnerup Sø, Øst for Kjærgaard stødt paa et Lag Østersskaller 2" a 3 Alen nede under Eng- og Mosejord; — ligeledes findes i Spøttrup og Mollerup Søers Bund tykke Lag af Østersskaller (Charles Bracht: Angaaende Oddesunds-dæmningen S. 12).

Endelig gik der tre smalle Bugter ind paa den østlige Side af Salling, nemlig i Lavningen, hvori Vadskjær er, i Grønning og i Lavningerne ved Lyby og Hagens Møller.

Det er sandsynligt, at der forhen har været Skov over en stor Del af Salling. Foruden de Skove og Krat, der endnu findes, nemlig: Kaas-, Krabbesholms-, Eskjær- og Skjærris Skove, Jungetgaards og Humlegaards Krat, er der paa nogle Steder, navnlig langs med Bakkerne i den østlige Side af Junget Sogn, tydelige, Tegn paa, at der har været Skov i en Tid, der ikke ligger meget langt tilbage. I Moserne, der fornemmelig findes i den nordvestlige Del, er der paa flere Steder en betydelig Mængde Træ. Dette er især Tilfældet med Gaasose ved Thise, Hulkjær og Vesterkjær i Nautrup og i Kjæret Vest for Ramsing. Og endelig er der nærmest i de samme Strøg, hvor Moserne findes, en Del Stednavne, der tyde paa Skov. Der er saaledes Skovhøjgaard, Elkjær og Rødding i Rødding Sogn, Skovstrøm i Vile, Skovgaard, Skovbakker, Risom og Elkjær i Aasted, Eskov (æ Skov) i Selde, Birkkjær og Skove i Junget og Skovfald (et Markstykke,) i Nørthise. Og maaske ogsaa Navne som Hegelund i Thorum, Duruplund i Durup, Skovbuskhøj i Resen, Ris-høj og Rønbjerg i Vile kunne antages at tyde paa Skov.

Det samme, som viser sig andre Steder i vort Land, at Højene især findes omkring ved Fjorde og Sunde, Bugter og Søer, er ogsaa Tilfældet her. Der er over 900 Høje i Salling og har forhen været over 1100. De findes fornemmelig paa Højdestrøgene i de Sogne, der grænse op til Fjorden og i Særdeleshed i den vestlige Del. Her har der været let Adgang til Fiskeri baade i Fjorden og i de Søer og Smaavande, som der har været og tildels endnu er.¹⁾ Og saa er der saa godt som allevegne paa de højtliggende Steder der en vid og skjøn Udsigt.

Men ogsaa i den østlige Del af Salling findes en temmelig tæt Række af Høje, især paa Bakkerne i Grønning, Grinderslev og Thise Sogne.

I de Sogne derimod, som ikke grænse til Fjorden som ligge længere inde og hvorfra der navnlig ikke er nogen god Udsigt til Vandet, findes kun faa Høje.

¹⁾ Spøttrup Sø er udtørret, Grønnerup Sø næsten ogsaa, og Møllerup Sø vil om ikke lang Tid blive det.

Hindborg Herred¹⁾.

I Skive Landsogn er 7 Høje; 5 ere sløjfede.

Trehøj, som der har været 2 andre nær ved, ligger tæt Nord for Skive. Paa Vinde Bys Mark ligge 4re Høje, Stenshøje sydligst, Hathøje nordligst. De ere alle mere eller mindre udgravne eller tildels sløjfede. Længere mod Nordvest i Vinde ligge Skaarhøj og Lyngbøj.

Af de øvrige sløjfede Høje har 1 ligget mellem Hathøjene, Jeghøj i Skjellet mellem Matr. Nr. 11 a og 10 f Syd for Vinde og 1 i Sydøsthjørnet af Gaarden Engebjergs Mark. Om Galgebakken Vest for Skive tros, at den forhen har været et Slags Rettersted.

Nordøst for Skive i Lavningen ved Krabbesholms Skov har tidligere været en Vandmølle, som Stedet endnu har Navn efter.

I den østlige Ende af Skive Kirke findes en Sten med udhuggen Prydelse, der synes at bestaa af en Tovsnohing mellem Bladornamenter. Paa Skivehus, som forhen har været et kongeligt Slot, boede Lehnsmanden over Skivehus-Lehn. Christoffer af Bajern opholdt sig her 1443 og skjænkede da Byen Privilegier, eller stadfæstede tidligere givne. Den sidste Rest af Gravene der omkring er i den senere Tid bleven fyldt med Jord.

I Skive har tidligere været Amtsstue, hvor under ogsaa Halds hørte²⁾

I Resen Sogn er 18 Høje; 6 ere sløjfede.

Gjethøj og 2 andre middelstore Høje nordligt i Sognet. Kraghøj, Sorthøj og Røgildhøj paa Gaarden Røgilds Mark. De to Osthøje ere næsten bortførte, Kirkehøjen tildels. Ved Gaarden Marielyst ligge de 4 smukkeste Høje i Sognet. Fra Toppen af den nordligste er der en vid og skøn Udsigt; man ser Skivefjorden til Hvalpsund, en Del af Himmerland, Lundø, Højslev og Skive. Sydligere ligger „æ Dojs“ paa en lille afrundet Bakkeknude. Bjørns-høj i Kanten af Krabbesholms Skov.

¹⁾ I Valdemar den andens Jordebog skrives Salling Saling og Navnen paa de 4re Herreder: Hærnborg-, Nørgæ-, Hargæ- og Rythingsh æret.

²⁾ Om de kirkelige Forholde i Salling paa Reformationstiden se Ny kirkehistoriske Samlinger V, 522 og følgende. Sammesteds Side 738—6 omtales et rimet Stridsskrift fra Reformationstiden kaldet „Samtale

Af de sløjfede Høje laa Skovbuskhøj Syd for Røgildhøj, Hellehøj Sydvest for Skolen og Kjelderhøj paa Krabbesholms Mark.

I den sydlige Ende af Krabbesholms Skov findes en Kjøkkenmødding.

I Hem Sogn er 5 Høje; 9 ere sløjfede.

De fleste af Højene i dette Sogn ligge, eller have ligget hen i en Linie paa et Højdestrøg, der gaar fra Sydøst mod Nordvest gennem den sydlige Del af Sognet.

Store Rævhøj, østligt paa Krarup Mark, er middelstor.

Sønderhøj har været temmelig stor, men der er bortført en Del af den. Her skal være funden en lille Guldstang.

Lille Aarhøj er der gravet i paa alle Sider. Af de 4re, der laa lavt nede mod Sydvest, er kun 1 tilbage. Af de øvrige sløjfede Høje laa Lille Rævhøj og 1 til paa Krarup Mark og 2 ved Sønderhøj. Store Aarhøj, som der er fundet en Stenøxe i, Hermanshøj og 1 til laa vestligere.

I Dølby Sogn er 5 Høje; 1 er sløjfet.

Baunhøj, Syd for Kirken, er den største og højest liggende i Sognet; den er middelstor og omtrent i Behold. En Øst for er mindre, en Nordost for og 2 paa Tolstrup Mark ere smaa og lave. Den Høj, der er sløjfet, laa Sydvest for Baunhøj.

I Hindborg Sogn er 6 Høje; 4 ere sløjfede.

Storhøj, nordostligt i Sognet, er højtliggende og er en temmelig stor Høj. Her er en vid Udsigt fra, især mod Nord og Øst. En tæt Syd for plæjes over, men er dog temmelig høj. Skihøj eller Skivhøj, sydostligst, er ogsaa en temmelig stor Høj. En Høj paa Matr. Nr. 5, sydligt i Sognet, er udhulet; en paa Matr. Nr. 4 vestligt er flad og ligger lavere. Af de 3 Gravgaards Høje er kun 1 tilbage; i den skal være funden en Broncesabel. Af de andre sløjfede Høje har Fladhøj ligget Syd for Byen, og 1 Vest for Skivhøj.

I Oddense Sogn er 35 Høje og 2 Langdysser eller Skibshøje. 8 Høje ere sløjfede.

Begge Langdysserne findes paa Frammerslev Mark, hvor

---

mellem Peder Smed og Adser Bonde" (aftrykt i kirkeh. Saml.) hvilken Samtale er henlagt til et Hus i Skive og formodes (Side 759—60) at være forfattet af Peder Thomesen, den første lutherske Præst i Thorum.

ogsaa de fleste af Højene ere. Den største, der vender i Øst og Vest, er 94 Alen lang og 16—18 Alen bred. Den er højest og bredest ved den østlige Ende. Med Undtagelse af, at der er gravet nogle smaa Huller omkring i Siderne af den, er den i Behold og er et af de smukkeste og bedst bevarede Fortidsminder af den Slags i Salling. Den anden, der vender i Nord og Syd, er mindre betydelig.

Blandt Højene kaldes en i Frammerslev Lyngserhøj, en paa Saugstrup Mark Elshøj og en Syd for Kirken Thinghøj. Rejnhøj paa Lille Ramsing Mark, sydligt i Sognet, er gennemgravet.

I en Høj paa Frammerslev Mark, der er blevet udgravet for nogle Aar siden, fandtes 2de store Gravkamre. Det største, som dækkedes af svære Overliggerstene, var saa højt, at en fuldvoxen Mand kunde staa oprejst derinde. Heri skal være funden en Skaal med Prydelser, en Broncesabel, Urner og nogle Stykker Træ, „der saa ud som drejede Ben eller Søjler.“

I en anden Høj paa samme Bys Mark er tidligere funden en Paalstav eller Mejsel af Bronze.

I Muren paa den sydlige Side af Kirketaarnet findes tvende Sten med udhugne Prydelser.

I Otting Sogn er 17 Høje. De 11 af dem ligge temmelig nær sammen i en Gruppe paa Skalhede i det sydlige af Sognet. Østligt ligge 4 nær ved Oddense Sogns Skjæl. Den mærkeligste af dem er Jehhøj eller Jekhøj. Den er en af de største (150 Alen i Omkreds) og højest liggende i Salling, vel bevaret og i det Hele et skjønt Mindesmærke fra Fortiden. Man kan fra dens Top saa godt som overse hele Salling; man ser mod Syd langt ind i Harsyssel, mod Vest Thyholm, Jegindø og en Del af Mors, mod Nord Toppen af Får, mod Øst Fjorden Øst for Salling og noget af Fjendsherred. Generalstaben har sat Mærke her i 1872.

I den østlige Ende af Otting Kirke er en Sten med et svagt ophøjet Kors og Tovsnoning paa Kanten, der sandsynligvis er en gammel Ligsten.

I Brøndum Sogn er 10 Høje, alle smaa og mer eller mindre ødelagte. 7 ere sløjfede.

Kløvenhøj, som der er gravet en Grøvt over, ligger sydligt i Heden. Stabildhøj, nordligt ved Skjællet mellem

Hem og Grove, og 1 til Vest for er der bortført en Del af. De 5 Smaahøje Syd for ere opgravne og forstyrrede. Nordvestligt i Sognet en, som pløjes over, og en anden, som der kun er lidt tilbage af.

Af de rent sløjfede har 4, deriblandt Æthøj, ligget paa Grove Mark og 3 paa Rettrup Mark.

Paa den nordre Side af Kirken er en eftermuret Portal med fritstaaende Søjler.

I Hvidbjerg Sogn er 7 Høje; 3 ere sløjfede:

Store-Høj, Lille-Mosehøj og Vejlhøj ligge hen i en Række paa det flade, lavtliggende Land Syd for Byen. Syd for Bønning ligge 3 smaa og lave Høje. En østligere i Sognet er gennemgravet.

Af de sløjfede Høje have 2 ligget paa Holmgaards Mark, nær ved Bækken mellem Hem og Hvidbjerg, og 1 ved Store Høj.

Det er mærkeligt, at Højene i dette Sogn ligge paa de laveste Strøg og at der ingen er eller, saavidt vides, har været paa den høje Mark ved Kirken.

Ved Hvidbjerg Kirke findes en Sten med Runeskrift, hvoraf en Tegning findes i oldnordisk Arkiv.

I Volling Sogn er 2 Høje. Den ene, som er lav og lille, ligger i det nordøstlige Hjørne af Sognet, og den anden, der kaldes Østhøj eller Osthøj og er halv bortført, sydøstligt ved Vejen til Brøndum. Til den knytter sig et Sagn om en Ellekone, der kom til en Mand paa Marken med sin Ovnrage, omtr. som det, der er meddelt om Møgelhøj i 3 Bind af Samlinger til jydsk H. og Top. Side 408. Af de sløjfede Høje har en, Lynghøj, ligget østlig for Kirken og en anden paa Matr. Nr. 3 Vest for Lundgaard. I denne sidste er fundet en Guldring, som er indsendt til oldn. Museum.

I Volling Kirke findes et gammelt Alterbord af Sten. Bordpladen, i hvis Midte et Relikvigjemme er udhugget, hviler paa 4 Ben eller Søjler, af hvilke de to bageste ere firkantede og de to forreste runde med firkantet Sokkel.

Nørre Herred.

I Selde Sogn er 20 Høje. De fleste ligge paa Bakkerne langs med Fjorden i den nordlige Del af Sognet. Nordvestligst ligge Sundshøje, 9 smaa Høje, paa Sundshede

ved Branden. Lundhøj, som er middelstor og vel bevaret, og Gammelmandshøj, som der er bortført en Del af, men som endnu er en anselig Høj, ligge paa Kjeldgaards Mark. Paa Nørmark er 3 Høje, hvoraf den ene er temmelig hengravet. Holtshøj paa Kjeldgaards Mark, Tornhøj og Baunhøj paa Floutrup Mark. Denne sidste, som er bleven udgravet i 1863, er temmelig stor og højt liggende. Her er en vid Udsigt fra; man kan f. Ex. se Livø, Fur, Mors, Hannes og Himmerland fra Løgstør til Hvalpsund. Lynghøj pløjes over, men er dog temmelig høj. Sælshøj paa Møjbek Mark er næsten bortført; en Øst for paa Heden er lav og lille.

6 Høje ere sløjfede: Brøndums Høj laa paa Kjeldgaards Mark. Græshøj, Ulvshøj og Skoeshøj paa Selde Mark, Raabhøj og Vahrhøj paa Lindum Mark, den første Nord, den sidste Vest for Batum-Gaardene.

Paa Floutrup Mark, nær ved Fjorden, findes en Langdysse, der kaldes Stenshøj. Den er 56 Alen lang, men er opbrudt og forstyrret og har navnlig været noget længere. Her er funden en Stenøxe.

En meget stor Øxe uden Skaftahul, som Nr. 15 i Wor-saaes nordiske Oldsager, funden ved Konradsborg, er tidligere sendt til oldnordisk Museum i Kjøbenhavn.

De gamle Remmer, som findes rundt om ved Stranden, ere især fremtrædende imellem Selde og Aasted.

Sagn om Tornhøj, Poulshule, Tyvhullet og Jomfruen paa Kjeldgaard ere tidligere meddelte i Samlinger til jydsk H. og T. 3 Bind Side 408—10.

Til den sydlige Del af Kjeldgaards Mark, der kaldes Havetoft og ligger ind mod Selde By, knytter sig et Sagn om, at den skal være lagt under Gaarden med Uret. Der siges nemlig, at en Avlskarl, som engang skulde vise Landmaaleren Skjellet, skal have taget Muld i sine Træske af Gaardens Mark og dermed være gaaet ind paa Bøndernes Jord raabende: A gaar paa Kjeldgaards Jord! Derfor skal han endnu gaa igjen der ved Midnat klagende: A gaar paa Kjeldgaards Jord — Gud naade mig! (Beskrivelsen af Kjeldgaard i „danske Sløtte og Herregaarde“).

Hos en Mand i Floutrup findes 3 Jernkugler, hvoraf de to ere fundne ved Gravning Nord for Kjeldgaard og den tredie i hans Have. De ere maaske fra Grevens Fejde.

Vest for Floutrup findes der nogle Huller og Sandgrave, der kaldes Kejsershuller. Her har — fortæller Sagnet — fjendtlige Krigsfolk engang haft Lejr og begravet nogle Døde.

Et andet Sagn melder, at en fjendtlig Trop engang ved Kjærgaard fangede en Flok Gæs og stegte dem ved en Vogn, som den trak ud af Gaarden og stak Ild i.

I en Dal i Floutrup findes en lille Jordhøjning, der kaldes Drengshøj. Heri, fortælles der, skal en Dreng være nedsat levende i den sorte Pests Tid, for derved at standse Sygdommen¹⁾.

Paa Fodstykket af Døbefunten i Selde Kirke findes en Runeindskrift, hvoraf Forklaring findes i Antiquarisk Tidsskrift 1861—63 Side 6—7 og som er omtalt i „Samlinger til jydsk H. og T. 4 Bind Side 190.

I Junget Sogn er 13 Høje; 7 ere sløjfede.

Vaarhøjene, 3 smaa Høje, hvoraf den ene er opbrudt for en Del Aar siden, ligge højt og smukt paa Jungetgaards Mark. Baunhøj, Thinghøj og Kløvenhøj paa Junget Mark ere tildels bortførte. Kluntshøj og Lynghøj ere derimod i Behold. Præstehøj, sydligt i Junget, er nogenlunde bevaret. Paa Brokholm Mark er en lille flad Høj. I Skove ere 4re Høje, der ere mer eller mindre ødelagte. Samme- steds ses Spor af 3 Høje. Af de øvrige sløjfede Høje hed en Ishøj, en Abildshøj og en Döjsen.

Paa Jungetøre findes en lille Jordophøjning, hvortil knytter sig et lignende Sagn som det om Drengshøj i Floutrup. (Jævnfør Thieles Folkesagn II Side 3.).

I Grættrup, der forhen har været et Sogn for sig, har været en Kirke, der blev nedbrudt kort Tid efter Reformationen²⁾. Kirkegaarden har ligget udyrket indtil de seneste Aar. Det er sandsynligvis Overdelen af Døbefun-

¹⁾ I Thieles Folkesagn II Side 62—63 siges, at der i samme Hensigt er begravet et levende Barn paa den østlige Side af Fur Kirkegaard, hvorfor ingen Lig der begravnes, og at et Natmands-Barn, som var bleven kjøbt dertil, ligeledes skal være begravet levende paa Grændseskjættet af Eising Sogn ved Skive. Endnu i dette Aarhundrede har man begravet levende Dyr i Kostalde og lignende Steder for dermed at standse Kvægsygdum.

²⁾ Danske Atlas IV Side 743 og Traps Beskr. 2. Bind Side 303.

ten fra denne Kirke, der findes paa Jungetgaard og ligeledes Alterstagerne, der vare hos en Husmand i Junget, og Messing-Døbefadet, der var i en Gaard i Selde, men nu ere opkjøbte og findes sammesteds som Funten. Stenene af Kirkegaardsdiget findes for en Del i Havediget Syd for Kirkepladsen. Saavidt vides blev en Del af Stenene fra Grættrup Kirke ført til Junget Kirke, som der blev bygget et Stykke til den østre Ende af. Derved er Kirken bleven en noget langagtig Bygning uden Chorafsats.

Paa Skammergaards Mark findes en Skanse. Den østlige Vold, som der var Grav ved begge Sider af og som var 60 Alen lang, er bleven sløjfet i de seneste Aar. Den sydlige Vold, som der kun er een Grav ved, er 40 Alen lang.

Paa en til Brokholmgaardene hørende Hede, i Sletten Syd for Hegelund, findes nogle gamle lave Jordvolde af temmelig stor Udstrækning. Det er sandsynligt, at det er en Levning fra en Tid, da der har været Krigsfolk her. Der er funden en Jernkugle her af c. 2 Tm. Diameter.

I Thorum Sogn er 6 Høje; 2 ere sløjfede.

Moerhøj eller Möjbekshøj, nordvestligt i Sognet, er en temmelig stor Høj, fra hvis Top lidt af Fjorden kan ses. I Sognehøj, som en Del er bortført af, er funden et Broncesværd som Nr. 1 i Atlas for nordisk Oldkyndighed eller Nr. 116 i Worsaaes nord. Oldsager. Dets Haandfang har været beklædt med Træ, der har været nittet paa. Den sydligste af Hegelundshøjene er endnu temmelig stor, uagtet der er bortført meget af den. Den nordligste er lille. Kraghøj ved Hegelund pløjes over; Bovlandsdøjs, nordostligt i Sognet, er lille.

Af de sløjfede Høje laa Korshøj Nordvest for Kirken ved Landevejen, den anden tæt Vest for Sognehøj. I den sidste fandtes nogle Urner.

I Sommeren 1869 fandtes et Par store Broncespænder i Moselodden Nr. 5 Syd for Lil-thorum, hvilke ere indsendte til oldnord. Museum. De havde været i Tørvemassen, der blev æltet om Foraaret, og bleve først fundne ved Rejsning af Tørvene.

Ved Skjællet mellem Thorum og Junget Hede findes en Sten, hvorom et Sagn fortæller, at en Kæmpe har kastet.

den efter Junget Kirke fra Möjbæk af, og man mener at kunne se Mærker deri af hans Fingre¹⁾)

I Thorum Kirke findes en gammel Døbefunt af Granit, hvis Overdel er udhugget i Firkløver-Form eller i 4re Buer eller Kummer, der gaar i eet, og som udvendig er prydet med ophøjede Menneskefigurer.

Til Brinken ved Thorum Kirke knytter sig et Sagn om en Kjedel, som skal være nedsat der, omtrent som det om Dagbjerg Døjs i Thieles Folkesagn I Side 351. Kun siges der, at der, engang da nogle havde i Hankene af den, kom en Karet med 2 Skader for, som bragte den ene Mand til at tale, og derved sank Skatten tilbage igjen.

I Rybjerg Sogn er 8 Høje. Løjnshøj paa Rybjerg Mark og 1 paa Ytrup Holmgaards Mark kunne anses for middelstore; de øvrige ere smaa. En ligger tæt Syd for Løjnshøj, Præsterøgel noget sydligere. 4 findes paa Ilbjerg Mark; i en af de to, der ligger sydligst, er funden en c. 10 Tom. dyb Slibe eller Gruttesten og en Urne med Laag over.

7 Høje ere sløjfede. I en, der laa østligt paa Brinken tæt Vest for Rusted Mølle og paa hvis Plads en Tid har været en Vejrmølle, er funden en meget lang Stenøxe med Skaftehul i. I en, der laa Vest for Rybjerggaard, er funden en Guld-Armring. I Præsthøj, der laa paa det højeste Strøg i Sognet og har været stor, fandtes en Stenkile. En Høj laa Vest og en Øst for. Næshøj har ligget paa Hestbek Mark,

Paa den søndre Side af Rybjerg Kirke findes en smuk gammel Portal af Granit med 3 fritstaaende Søjler ved hver Side og med 3 over hinanden fremspringende Lag i Buen. Paa den halvrunde Steu, Tympanon, over Døren findes et svagt ophøjet Billede af en Mand i Bispedragt, der holder en Bispestav i sin højre og en Bog, hvorpaa staar Alfa og Omega, i sin venstre Haand. Ved begge Sider af Figurens Hoved findes indridset: S Nicolaus Epps.

Man antager, at det er Helgenen St. Nicolaus af Bari, der her er afbildet. Paa Søjlehovederne og Fodstykkerne

¹⁾ Lignende Sagn om Sten i Heltborg i Thy og Karby paa Mors findes i Danske Atl. V Side 473 og 561. Thieles: Danmarks Folkes. II Side 41—49. Schade Beskrivelse af Øen Mors Side 112.

findes Figurer og Prydelser, der tyde hen paa Begivenheder i denne Helgens Liv. En lignende, men simplere Portal med to Halvsøjler ved hver Side findes paa Kirkens nordre Side. (Se Aarbøger f. n. Oldk. og Hist. 1873 Side 277—84.).

I Grinderslev Sogn er 42 Høje; 17, hvis Pladser kunne paavises, ere sløjfede. Den største Del af Højene i Sognet ligger omtrentlig hen i en Række paa et Højdestrøg, der gaar fra Nord til Syd derigjennem.

Stærhøj, nordligt paa Breumfogedgaards Mark, pløjes nu over. Vihøj, paa Vihøjgaards Mark, er en stor Høj over 150 Alen i Omkreds. Der er anlagt en Planteskole og Have omkring den, og her har i de senere Aar været holdt Grundlovsfester. Ved saadanne Lejligheder har de tre nordiske Rigers Flag vajet fra dens Top. Vest for ligge 2de mindre Høje.

Baunhøj, Nord for Kirken, er ogsaa en stor Høj og vel bevaret. Her er en vid og herlig Udsigt fra. Halhøj eller Haalhøj har tidligere været stor, men der er bortført en Del af den. Hovmandshøj paa Breum Mark. Øst herfor, paa Matr. Nr. 6, findes 5 Høje, hvoraf de to vestlige ere store. I en af disse sidste er, for en Del Aar siden, funden en smuk Broncedolk og 2 spiraldrejede Guldarmringe, som ere i oldnord. Museum¹⁾. Sammesteds findes en Paalstav eller Mejsel af Bronze, med Levninger af en Læderrem, bunden om Træskaffet, der er funden sammen med brændte Liglevninger i en Stenkiste ved Astrup²⁾

Paa Nørgaards Mark er 16 Høje; de nordligste kaldes Kirkehøjene, de sydligste ere nu tildels udjævnedes og sløjfede. Det samme gjælder om Tornhøj paa Eskjær Mark. Lykkeshøj, Rælling- og Marialshøj ligge vestligt i Sognet.

I Mogenstrup er funden en Stenøxe omtrent som Nr. 38 i Worsaaes nordiske Oldsager.

Til den vestlige Del af Grinderslevkloster Mark, som kun staar i Forbindelse med Østermarken ved en smal Strimmel, knytter sig følgende Sagn: Valdemar Lykke (som ejede Gaarden i det 17de Aarhundrede, Danske Atl. IV.) havde

¹⁾ Kort Ledetraad for Besøgere i oldnord. Museum af C. Engelhardt 1872 Side 18.

²⁾ Samme Fortegnelse Side 20.

faaet Lov til at lægge al den Jord til „Kloster“, som han kunde omride, mens Præsten var paa Prædikestolen. Han red da en Gang ud Vest paa, mens Præsten prædikede; men da man gjorde denne opmærksom paa, hvor stærkt Hr. Lykke foer afsted, holdt han op og gik ned. Derved blev Volmer Lykki, som han kaldes, nødt til at standse, og af den Grund er Vestermarken bleven saa smal til den østre Ende, som den er.

Der, hvor den omtalte vestlige Del af Marken støder til Østermarken, har der ligget 2de Høje. I dem skal der have været Ellefolk og ligesaa i Baunhøj. Engang mødtes de to Folk i „store Jeppes“ Gaard i Grinderslev og kom - Slagsmaal med hinanden. Under dette raabte en af Ellei folkene til Manden i Gaarden: Dersom Du vilde kaste en Egepind ud til mig, saa kunde jeg staa mig! Det gjorde da Manden, — men siden har der altid været Velstand i Gaarden.

Til Højene paa Nørgaards Mark knytte sig ogsaa Sagn om Ellefolk. Store Høj skal have lettet sig og staaet paa gloende Pæle om Natten. — I Ravnbakke paa Nørgaards Mark skal der ogsaa have være „noget Aparte“, thi der blev Folk lidt forvildet „i gamle Dage“, naar de gik der om ved om Natten. Paa Astrup er Sagn om Spøgeri, som især knytter sig til Mindet om en Mette Taugaard, som levede her i forrige Aarhundrede og som siges at have ført et slet Liv og tilsidst druknede i en Brønd. Dette Spøgeri skal det endelig efter mange Besværgelser være lykkedes en Præst i Jebjerg at overvinde og mane ned ved Dueledbro, som findes ikke langt fra Gaarden.

Om Gaardene Astrup og Eskjær fortælles der, at den ene ligger paa Hovedet og den anden paa Halen af en Lindorm. Naar den en Gang bøjer sig sammen, vil Gaardene forgaa, men Mogenstrup By, som ligger der imellem, vil komme til at ligge højt paa Lindormens Ryg. Se Thieles Folkesagn I Side 295

Et lignende Sagn om en Lindorm under Borum Bakke ved Astrup findes i Thieles Folkesagn II, Side 289.

I Grinderslevkloster Lade viser man nogle Hug og Udhu-linger i Stolperne ind for nordre Dør, som siges at hidrøre fra en Tid, da svenske Krigsfolk laa her. De skulle nemlig

med deres Sabler have hugget Toppen af Havrenegene ti deres Heste.

Hos Sognefogden i Mogenstrup opbevares en Sten, der i det øverste er tilhugget som en Døbefunt, men udvendig gaar lige ned eller er cylinderformet. Der er et op-højet skraatliggende Kors udhugget paa den ene Side og et Mandehoved paa den anden. Stenen er kjøbt paa Eskjær for c. 50 Aar siden. Ved den nordre Indkjørsel til Astrup Mark staar et gammelt Stenkors, den er 1 Al. 16 Tm. højt og prydet med Tovsnoning. (Se kirkehist. Samlinger. tredje Række, I, 1—4.) Der skal tidligere have været et Kors til ved den modsatte Side af Vejen.

Paa den sydlige Side af Grinderslev Kirke, der tidligere har været sammenbygget med Klostergaarden, findes en eftermuret lav, gammel Dør paa Choret med mærkelige Figurer paa Karmstenene ved begge Sider og med et Kors med Glorie paa Overliggeren.

Grinderslev Kloster Gaard og Sogn kaldes endnu blandt Folk i Omegnen blot „Kloster“ og Kloster Sogn.

I Grinderslev Kirke har i de senere Aar været et Halsjern paa den nordre Væg¹⁾. I Trappen foran Indgangsdøren paa Eskjær ligger en Ligsten fra Middelalderen, hvorpaa et Kors er udhugget. (Ligstenen over Niels Juul til Astrup, som nævnes i Danske Atl., skal findes under Gulvet i Grind Kirke i Nærheden af Prædikestolen.)

I Thise Sogn er 19 Høje; 5 ere sløjfede.

De mærkeligste ere: Korshøj, som er middelstor og ligger omtrent midt i Sognet. Her er en vid Udsigt fra; mod Nord kan man, paa Strøget ned efter Bulbjerg, slet ikke se Land. Bredhøj er noget flad, Hegnetshøj lille og udkastet. Baunhøjene østligt paa et Bakkenæs ud mod Fjorden. Markskjælhøj er middelstor. Sydøstligt ligger Kiel-skovhøje, en Gruppe af 7 smaa til dels udgravede og forstyrede Høje. Harehøjene paa Strandbakkerne ved Sønder Thise. Smørdalshøj Nordost for Kirken og Præstehøj Sydvest for. I denne sidste er funden 2 Guldringe.

Ved Puhshøj eller Pushøj, som laa Nordvest for Kirken, samledes — efter Sagnet — „de Thise Trolde“ med Djævelen, der kaldte sig Pus. I Aaret 1686 bleve nemlig

¹⁾ Grinderslev Kirke og Kloster findes beskrevne i „Ny kirkehistoriske Samlinger“ VI Bind, 4 Hefte Side 716—732.

nogle Kvinder fra Thise, der vare blevne beskyldte for Trolddom, dømte til Døden og brændte, som man mener, paa en Plet, der endnu paavises i Heden Sydvest for Breum Præstegaard¹⁾

Ved Børstinggaard er funden en smuk Stenøxe med op-højet Rand omkring Skaftehullet og med Stregeprydelse.

Tæt Nordvest for Thise Kirke har været en stor aflang Stensætning. Endnu i Mands Minde har den været betydelig, skjøndt den var forstyrret. Nu er kun en Ophøjning paa Marken tilbage deraf.

Ved Sønder-Thise Strand har indtil for faa Aar siden, under Navn af Hr. Buges Bro, ligget en Mængde Sten i Række som en Landingsbro ud i Fjorden.

I Gaasmose, som ligger i det nordlige af Sognet, findes Levninger af en gammel Stenbro eller Vej belagt med Sten. Den gaar — eller har gaaet — fra den sydlige Side skraas ud i Mosen og skal have haft en betydelig Længde, men er bleven optaget og ødelagt, alt som man er kommen til den. Den sydlige Ende har ligget tæt ved eller helt i Overfladen, men den yderste ligger et indtil 2 Alen tykt Lag Tørvejord over. Der skal være 3 Lag Kampesten, hvoraf det øverste vender en flad Side op. Ud for den yderste Ende fandtes, for flere Aar siden, en Træbro af sammennaglede Egeplanker tillige med en Hestesko.

Imellem Thise og Junget findes et gammelt Skjældige, der, under Navn af Borrediget, strækker sig i bugtet Linie fra Fjorden mod Vest efter Gaasmose. Hertil knytter sig følgende Sagn: Der var en Gang Strid mellem Thise- og Grættrupboerne om, hvor Sogneskjællet var; thi det ene Sogns Folk syntes, at det andet Sogns toge sig formeget til af Græsningen. Der blev da berammet et Aastedmøde eller Folkestævne for at faa det afgjort. Præsten i Grættrup fremstod paa Skove- og Grættrupboernes Vegne og vidnede med Ed, at der og der, som han paapegede, gik Skjællet „saa sandt som han stod paa Grættrup-Jord og paa sine egne Ben.“ Præsten havde nemlig Muld og Fugleben i sine Støvler

¹⁾ Ifølge Meddelelse af Dr. phil. O. Nielsen findes Efterretning om denne Hexeproces i Hedegaards juridisk-praktiske Anmærkninger til danske og norske Lov IV, Side 149—67.

hjemmefra og vidnede falsk. Dette blev siden opklaret, hvortil en Pige hos Præsten gav Anledning; der blev optaget et nyt Møde, hvor Præsten som Meneder blev dømt til at lægges i en Spigertønde, der skulde drages af to Stude, hvis Øjne vare tilbundne. Og hvor de gik med Tønden, skulde Skjællet være. — De bleve spændte for nede ved Fjorden og gik ud og ind i mange Bugtninger ned efter Gaasmose. Der, hvor de standsede, blev Præsten begravet; og der findes en Dysse vestligt i Heden, der kaldes Præstehøj, hvori man mener, han er nedlagt¹⁾.

Om Hvalpsundshage fortæller et andet Sagn, at den er anlagt af Djævelen efter Befaling af en Pige i Sundgaarden, der havde læst ham til sig i „Cyprianus“ en Dag, mens Folkene vare i Kirke — omtrent som det Sagn om Glyngøre, der tidligere er meddelt her i Samlingerne²⁾.

Til Rotholmene, der ligge i Fjorden Øst for Thise, knytter sig Sagn om, at en Hexemester eller Troldmand engang skal have fordrevet Rotterne fra Salling og derover.

I Grønning Sogn er 36 Høje, hvoraf de fleste ere mer eller mindre opbrudte eller forstyrrede. 3 ere sløjfede.

Nordvestligt ligge 9 Høje tæt sammen; de 6 Vest for Landevejen ere smaa og lave, med Undtagelse af 1, der er gennemgravet; de 3 Øst for Vejen pløjes over. Kathøj er næsten bortført. Østligere paa det højeste af Marken ligger: Kjeldshøj, der er lille, men omtrent uforstyrret, Ulvshøi, som der kun er lidt tilbage af, og Troldhøj, der er middelstor og omtr. i Behold. Længere mod Syd ligge: Brunhøj, som er gennemrodet, og Trehøje, hvoraf de to nordligste ere udjævnede, saa man pløjer over dem og den sydligste nogenlunde i Fred. Paa Hedebakkerne østligt ved Stranden er tre smaa Høje kaldet Tre-Røgel. Kløvenhøj er gennemgravet, Axelhøj, den største i Sognet,

¹⁾ I Thieles Folkesagn II Side 127 fortælles et noget lignende Sagn om Krabbesholm. Der siges, at en Frue der paa Gaarden, for at tilvende sig en nærliggende Mark fik sin Avlskarl til at tage Jord af Haven i sine Træske og dermed gaa over paa den omtvistede Ager og sværge paa, at han stod paa Krabbesholms Jord.

²⁾ 8. Bind Side 406—7. Jfr. Thieles Danmarks Folkesagn II, 92—96. Svend Grundtvig gamle danske Minder I 79—80. Thiele: den danske Almues overt. Meninger Side 198.

har været temmelig stor, men der er bortført en Del af den, Tohøje ere opbrudte, Storhøj er kun af Middelstørrelse, Kæmpehøj og Stenhøj ere meget forstyrrede. Sydlig for de sidste findes tre smaa Høje paa Brinkerne, to ud mod Fjorden og 1 ved Kjæret.

Paa Højden Syd for Vøjsbek: Sorthøj paa Bakken ved Fjorden, middelstor, Hvidagerhøj og Gammelmandshøj, som ere gennemgravede, og Foldhøj, der er sløjftet saa vidt, at man pløjer over den.

Om Odden Grønningøre, der gaar ud i Fjorden paa den østlige Side af Sognet, fortæller Sagnet, at den er anlagt af en Kæmpe eller Bjergmand. Der var nemlig i sin Tid, siges der, tvende Kæmper, en paa Lundø og en i Grønning, som vare blevne enige om at lægge Bro over Fjorden; men i Taagen toge de fejl af Retningen, og derved blev Værket forstyrret. Kæmpen fra Lundø gik nemlig for meget i nordlig Retning, og Jelse-Odde skal være Levningen af Brostykket fra Lundø-Siden¹⁾.

I Gaarden Filshauge, hvortil Grønningøre hører, skal i gammel Tid have boet en Greve, som skal have nedsat en Kjedel fuld af Penge og Kostbarheder Syd eller Øst for Gaarden. Men det er dog ikke endnu lykkedes Nogen at finde den, uagtet der gjentagende skal være set Lys over Skatten. -- Om samme Greve hedder det, at han har borttaget den oprindelige Overdel af Døbefunten i Kirken.

Til Grønning Kirke, der ligger paa en afrundet Brink, som mod Syd og Vest falder brat af mod Kjæret deromkring, knytter sig et Sagn omtrent som det om den nedbrudte Herreberg Kirke, der tidligere er meddelt i Samlingerne²⁾. Der fortælles nemlig: I Førstningen da man begyndte paa Grønning Kirke, kunde man ingen Vej komme med Bygningen, thi en Trolld eller anden ond Magt brød det ned om Natten, som var bygget op om Dagen. Man besluttede da at slaa to unge Kreaturer løse og lade dem gaa, hvorhen de vilde, og der hvor de fandtes Morgenen efter, der vilde man forsøge at opføre Kirken paa ny. Saaledes blev det gjort; og da Kreaturerne fandtes næste Morgen paa

¹⁾ Et andet Sagn om „Lundø Tap“ findes i Thieles Danmarks Folkesagn II Side 94.

²⁾ 3. Bind Side 401.

den omtalte Bakke, saa blev Kirken atter paabegyndt der — og der kunde den staa¹⁾. Paa den halvrunde Sten over Døren eller i Portalen paa denne Kirke er en glubende Dyreskikkelse udhugget.

Vest om Grønning Kirke løber en lille Strøm, der kaldes Vosbek eller Vöjsbek. Ved dens Udløb i Fjorden findes endnu Levninger af Dæmningerne ved den Mølle, der omtales i Danske Atl. — IV Side 746 — og som Niels Juul til Astrup 1539 fik Lov af Christian III at bygge der paa Kronens Grund.

(Det er sandsynligvis Gaarden Filshauge eller Følshave, der under Benævnelsen „Fylshaffue“ omtales i det Brev af den sidste Prior i Grinderslev Kloster, der er aftrykt i „Ny kirkehist. Samlinger“ 1873, VI Bind Side 732. Og „Grøngor“, som nævnes sammesteds, er maaske Gaarden Grønris, der ligger Nord for.)

I Jebjerg Sogn er 12 Høje. 5 ere sløjfede.

Læshøj, østligt i Sognet, er den største og højt beliggende. Her er en vid Udsigt ud over Omegnen; man skal kunne se 38 Kirker derfra. I Nærheden er funden en stor, smuk Flintkniv. Efter Jeghøj eller Jehøj, der laa Øst herfor, har maaske Sognet sit Navn. Goulhøj er udhulet og udjævnet til Grundvold for en Vejrmølle; Rælhøj er der bortført en Del af; Kløvenhøj og en til tæt ved ere begge gennemgravede. I Hanghøj skal i 1864 være funden en Guld Arming. Vestlig for den sidste ligger Fælhøj, Skjælhøj og Mortenshøj. Vestligt i Heden 1 mindre Høj og nogle lave Dysser. Paa Nannerup Mark er kun noget tilbage af 1 Høj; 2de andre ere sløjfede der.

Om Valdemar Lykke, som der endnu er en Del Sagn om fra Grinderslevkloster og Nørgaard, er der ogsaa Minder i Jebjerg. Saaledes kaldes Skjældiget paa den nordøstlige Kant af Sognet „Uolmer Lykkis“ Dige. Og det at Nannerup Bys Mark har en særegen Form mod Nord, tillægges ogsaa ham. Han vilde engang ride omkring, siges der, og vise, hvor Skjællet skulde være. Han begyndte nede mod Vest ved Roslev Kjær, satte derfra op mod Nordost, og det var hans Hensigt — mener man — at

¹⁾ Jfr. Thieles Danmarks Folkesagn I Side 190. 197—98, 241—42 og Svend Grundtvig Gl. danske Minder I Side 179 (2den Udgave).

tage Gamstrup Jorder eller en Del deraf og lægge til Jehbjerg. Men da han kom dertil, omtrent hvor Vejen fra Gamstrup gaar ind i Nannerup, kom en Mand farende mod ham paa en Hingst og bevirkede, at han bøjede af mod Syd, og derved kom Nannerup til at gaa ind med en Kile i Gamstrup Jorder.

I Jehbjerg Præstegaard findes en Buesten med udhugne Figurer, der formodentlig er kommen fra en Kirke.

I Lyby Sogn er 18 Høje; 5 ere sløjfede.

Den mærkeligste af Højene i Sognet, og i hele Salling, er i en vis Henseende Thinghøj paa Bostrup Hede. Her holdtes nemlig Herredsthingsretten for Salling Land¹⁾ fra 1688 af²⁾, og det er sandsynligt, at Salling Syssel-Thingsted endnu tidligere ogsaa har været der³⁾. Der er endnu Minder blandt Folk der paa Egnen om, hvad der er foregaaet her. (Den sidste, som blev henrettet der, hed Birthe Boel. Under en grøn Plet i Heden siges en Kvinde at være begravet, som engang blev dødsdømt, men var uskyldig.) Iøvrigt er Højen kun middeistor, Brunrøgel Nord for er lille. Ulvshøj, Vest for Kirken, er næsten bortført; i lille Sommerhøj, Øst for Kirken, er funden en Stenøxe; store Sommerhøj er nogenlunde bevaret; i Skaarhøj, som næsten er sløjfet, er funden en rund Sænkesten og en Flint-Landsespids. I Borøgel, som ogsaa næsten er bortført, er funden 2 Desmaa, men smukke Lerkar med Prydelser og en stor sleben Flintkile. Kathøj, paa en Brink ud mod Kjæret ved Intrup, er lille. Syd herfor i Engen er funden en Guldring.

Paa en Hedebakke i det sydøstlige Hjørne af Sognet findes 10 smaa Høje nær sammen; den største kaldes Hagenshøj. Sammesteds paa det højeste af Bakken findes en særegen Fortidslevning, der kaldes Ridebanen. Det er en rund Plads, 70 Alen i Gjennemsnit, med en Jordvold rundt om. Ved at grave Hedetørv her er funden nogle særegent formede Hestesko.

¹⁾ Dansk Atl. IV Side 720.

²⁾ Ved Reskript af 13 Marts 1688 blev Sallings 4 Herreder og 2 Birker tilligemed Fur lagt sammen under een Jurisdiktion. I Aaret 1727 bevilgedes, at Salling Herredsting maa holdes i Skive.

³⁾ O. Nielsen: Sysselinddelingen i Danm. Side 54—55. Ny Kirkehist. Samlinger III, 832—83.

I Lyby Kirke, hvis østlige Endemur endnu bærer Spor af en Chorrunding, der tidligere har været der, findes en smuk gammel Granit-Døbefunt, hvis Overdel er udhugget i Firkløver-Form eller ligesom i 4 Buer eller Kummer, der gaar i eet, lig den i Thorum. Der er udhugget 16 ophøjede Præste- eller Munkefigurer paa den, hvoraf de 3 have Bispestave og 1 et Kors i Haanden.

Lyby Kirke er mærkelig ved det Møde, som holdtes her Kyndelmisse Dag 1375 af de fornemste gejstlige og adelige Herrer i Syslet, nemlig: Biskop Jacob i Viborg, „beskeden“ Hans Hansen, Prior i „Gryderslev“ Kloster, Tobernie, Provst i Salling, nogle Præster, Jacob Nielsen, Høvidsmand paa Hald og Skivehus Slot, 2de Riddere, 10 Væbnere og „andre fromme Mænd, som derhos stode“, og hvor de, for at afvende Guds Vrede og Grumhed, som de mente var underlig optændt mod Riget, svore med oprakte Hænder imod Himmelen, at de skulde stadelig og aldeles uden Svig og Skalkhed lægge Vind paa at forsvare Kirkens Personers Friheder og det som dem tilhørte, og siden med Guds Naade godtgjøre (emendere) det, om der fandtes noget ved dem bedrevet, saa Kirken og hendes Personer og hvad dertil hører skulde nyde de Friheder, som de i alle bedste Maader havde faaet dem. (Arild Hvitfeldts Krønike 553).

Kirkeklokken er en af de ældste i Salling. Den er støbt 1410.

I Lyby findes en Kilde, der tidligere har været besøgt som hellig Kilde og nok ogsaa endnu undertiden benyttes som saadan.

Harre Herred.

I Aasted Sogn findes 33 Høje; 9 ere sløjfede.

Store Hulhøj er den største i Sognet og højt beliggende. I Foraaret 1867 blev der funden et Gravkammer i den østlige Side af den, hvori laa et Broncesværd, som Nr. 18 i Atlas for nord. Oldkyndighed eller Nr. 121 i Worsaaes nord. Oldsager, en Guld-Arming, som 254 i Worsaaes nord. Olds., og nogle mindre Sager af Bronze hos et henskuldret Skelet¹⁾. Tæt sønden for ligger 5 andre Høje,

¹⁾ Se herom Aarbøger for Oldkyndighed 1868. 2 Hefte Side 107.

hvoraf den sydligste kaldes lille Hulhøj. Nær herved, hvor der ogsaa har været en Høj, er tidligere fundet et Broncesværd og en Guld-Armring. Paa Skovgaardens Mark er 2 Høje; en Øst for er nu sløjfet. Blandt Stenene, som henlaa paa Pladsen, er funden en stor Fiintkile, som Nr. 11 i Worsaaes nord. Oldsager. Syd for Hulhøj ligger Harehøj og de to Skjønbackhøje. Markskjælhøjene, som laa Sydost herfor, ere sløjfede. Møgelhøj paa Korsgaard's Mark er temmelig stor og nogenlunde bevaret. Et Par Sagn, som knytte sig hertil, er tidligere meddelt i Samlingerne 3 Bind Side 407—8. Sydvestligt i Aasted ved Kjæret ligge Galgehøje, 2 smaa Høje, en paa hver Ende af en særegen enestaaende lille Bakkerygning. Boelshøj ligger nærmere ved Byen og er opgravet tidligere.

Gjedhøj paa Risum Mark har været temmelig stor, men er nu gennemgravet. Her fandtes en ca. 1 $\frac{1}{2}$ Alen lang, 1 Alen bred og 4—5 Tom. dyb Slibesten. 2de andre, men mindre hulslidte, findes i Muren af et Hus ikke langt derfra. Øst for, paa et Sted, hvor der tidligere har været en Høj, er funden 2de runde Stenskiver med Hul i omtrent som Nr. 86 i Worsaaes nord. Olds. Paa Nissum Bjerger er 2 Høje, hvoraf især den ene er næsten sløjfet. Stenshøj paa Nissum Mark er omtrent urørt.

Vestligere ligge Durupgaardstedhøje, 4 smaa Høje, paa en Hederyggel. Janeshøj er noget større. Ringhedehøj er udhulet, og der er indrettet en Smedie i den.

Paa Søgaard's Mark findes Lille Høj og Store Høj. Denne sidste, som ogsaa er temmelig stor, er for en 40 Aar siden bleven gennemrodet og forstyrret.

Lilie Høj og Goulhøj, vestligt paa Heden, og Dværghøj paa Vestenbjergs Mark ere smaa Høje.

Skesblad-Røgel paa Nissum Mark er næsten bortført.

Paa Søgaard's Mark findes en ca. 120 Alen lang lav Vold eller Jordopkastning, der vender i Sydost og Nordvest og kaldes Brundiget.

I Kjæret eller Engen Vest for Aasted By findes tæt ude ved Nissum Aa 2de Forhøjninger, der kaldes Holmshøj og siges at være Ruinen eller Voldstedet af det gamle Salingsholm eller Østerholm Slot.¹⁾ De ere temmelig hen-

¹⁾ Se Dansk Atl. IV Side 740 og 760. Traps Beskr. 1 Udg. Supplement. Side 125—26.

sunkne og bedækkes af Grønsøvær, men der skal findes Murbrokker og Sten i Grunden. I Engen omkring ved findes endnu enkelte svære Egepæle, hvoraf der tidligere har været flere. Det er sandsynligvis Pladsen, hvor den nuværende Herregaard Østergaard forhen har staaet.

I Bakkerne Øst for findes temmelig store Volde og Forskandsninger. De kaldes „Skandserne“. I Midten er en stor Høj, som en Kæmpehøj, der er 115 Alen i Omkreds og fra hvis Top man har Udsigt over den nærmeste Omegn. Uden om den er en høj Jordvold med Spor af Brystværn paa Midten, og udenfor er atter en Grav. Øst for er en stor Indhegning op i Heden, ca. 250 Alen lang og 150 Alen bred; og Vest for er 2de nogenlunde firkantede Op-højninger, hvor der maaske har staaet Bygninger.

Fra Skandserne ud til Holmshøj er den gamle med Marksten opdæmmede Vej endnu synlig.

Et Sagn melder om en Pengekiste, der skal være ned-sænket i Aabrinken ud for Voldstedet. Og et andet Sagn, der er bekjendt ogsaa fra andre Steder, ¹⁾ fortæller, at Sallingsholm engang blev belejret, og at de Belejrede, der kun havde een Ko tilbage, narrede Belejrerne til at drage bort derved, at de flere Gange i Træk førte den ene Ko ned til Aaen at drikke, hver Gang med et forskjelligt farvet Skind over af de fortærede Køer.

Nord herfor i Heden, nærmere ved Skovgaard, findes en Del lave Diger og Grobe, der gaar i forskjellige Retninger. Man mener, at der forhen skal have været en Fiskerby her.

I Engen ved Nissumbro findes tæt Syd for Vejen en lang Dæmning tværs over Kjæret. Her har forhen været en Vandmølle, og den nævnte Dæmning har mødt for Vandet, saa at der har været Mølle-dam Syd for.

I Aasted Kirke findes Kalkmalerier paa Hvælvingen over Choret.

I Durup Sogn er 30 Høje, der alle findes i den sydlige Del. 1 er sløjfet.

Thinghøj, i det sydøstlige Hjørne, er en temmelig stor Høj og nogenlunde bevaret. Tæt Sydost for ligger 3 Sten,

¹⁾ Thieles Folkesagn I Side 315 og 310. Dansk Atl. IV Side 829.

som man mener betegne, at her stode 3 Sognes Marker sammen, hvorfor Stedet ogsaa kaldes Tremarks-Skjallet. Her skal forhen være bleven begravet Selvmordere eller andre Ugjerningsmænd, siges der, og man holder ikke af at gaa herom ved om Natten.

Omtrent i lige Linie Vest for ligge 6 smaa Høje. I en lidt længere mod Nordvest er funden en Stenøxe og i en anden 2de Guldringe. Og i det hele er de fleste af den Snes Høje, der er i det sydlige Toustrup, opbrudte og halvvejs sløjfede.

Paa Hejdedraget i den vestlige Del af Toustrup er 10 Høje i 2 Grupper, 5 i hver. I den sydligste Gruppe er de vestligste smaa, den sydligste middelstor og den nordostligste meget stor. Den er en af de største og smukkeste i Salling og en af de faa, der endnu ligge i Fred. Den nordlige Gruppe, Vejrhøjene, ligger højt og frit, og her er en vid Udsigt fra. En af dem er temmelig stor, men der er taget Jord af den ved Foden, en er ganske lille og pløjes over; de andre ere af Mellemsørrelse.

En Relikvi-Æske, som for nogle Aar siden fandtes i det borttagne Stenalter, findes i Gulvet under det nuværende Alter.

I Haven ved Durup Skole fandtes for nogle Aar siden en lille Sølvmønt, $\frac{1}{16}$ Thaler, slagen i Aaret 1616 af den bremiske Erkebiskop Johan Friederich. Den findes i den kgl. Mønt- og Medaille-Samling.

I Tøndering er 10 Høje, alle opbrudte og forstyrrede.

Eenhøj paa Gjedbjerggaards Mark, som der er funden et stensat Gravkammer med Urner i, og Tohøje sammesteds, samt Trenshøj, Grønhøj og Sorthøj paa Hegnets Mark ere udjevnedes saa vidt, at man pløjer over dem, men de kunne dog ses i Frastand.

Paa Bjerre-Møllens Mark er 2 smaa Høje, hvoraf den ene er udgravet. En vestligt i Heden er ligeledes gennemgravet for en 30 Aar siden, ved hvilken Lejlighed fandtes 2de Urner.

Skjælshøj sydligst i Heden, der længst har været i Fred, er ogsaa nu opbrudt.

I Tøndering Mose er funden en Krone af Bronze, der opbevares i oldnordisk Museum¹⁾.

¹⁾ C. Engelhardt: Fortegnelse over Gjenstandene i oldn. Museum 1872. Side 28.

I det sydøstlige Hjørne af Hegnets Mark findes en enestaaende Bakke eller Holm i Kjæret, der kaldes „æ Uold“ eller Volden og bærer tydelige Spor af, at der forhen har staaet en større Bygning paa den. Den er mod Nord skilt fra det øvrige af Gaardens Mark ved en smal Strimmel Eng og omgives paa de andre Sider af et bredere Kjær og har altsaa forhen været naturligt beskyttet. Den op-højede Vej, der gaar over Engen mod Nord ud til Vol-den, er vistnok den gamle Dæmning, der har ført derover forhen. Paa det højeste af denne Holm og omtrent lige ud for Vejen findes, saavidt man skjønner, i en Halvcirkel aaben mod Sydvest, en Mængde Murbrokker og Stykker af store røde Mursten i Grunden. Pladsen er dyrket og stærkt udjævnet; naar den er bevoxet med Græs, er der saa godt som intet at se, men naar den nylig er pløjet og harvet, skinner det røde Grus frem, saa den kan ses fra den norden for liggende Del af Gaardens Mark. Det er sandsynligt, at Hegnet forhen har staaet her.

Øst her for paa den anden Side af Kjæret findes en rund naturlig Bakkeknude, der kaldes Hvirvelbak'. Heri boede i gamle Dage — fortæller Sagnet — en Bjergmand eller Ellefolk. Der skal ogsaa have været Ellefolk i Vol-den. Engang kom en Bjergmand fra Hvirvelbak' til Bor-gen paa Volden og sagde: nu er Prim død, laan mig et Bæger! Han fik det ved en af Ellefolkene der; men da Bægeret siden savnedes, fik en Tjener Skyld for at have taget det. Iøvrigt tilføjer Sagnet om Hvirvelbakke at:

Hvem der havde det Guld og Sølv, der findes i Hvirrelbakend'
Han er den rigest', der i Verden at find'! ¹⁾

Et Sagn om Potterne i Tøndering Kirke er tidligere meddelt i Samlingerne 3 Bind Side 410.

I Roslev Sogn, hvoraf den østlige Del hører til Nørre Herred, er 27 Høje, af hvilke de fleste findes paa et Højdestrøg i den vestlige Del af Sagnet. 3 Høje ere sløjfede.

Behøj eller Bihøj (maaske hellig Høj, Bedehøj, Vehøj) der ligger tæt Øst for Kirken, har været meget stor, men er nu mere end halvt bortført.

¹⁾ J. Thieles Danmarks Folkesagn 1 Side 350 findes et Sagn om, at Hvirvelbakke er ganske fuld af Guld og derfor synes hver Juleaften at være gloende.

8te ere middelstore nemlig: Kongenshøj, der næsten er sløjfet, Rishøj, Fleskhøj, Skjælshøj, Store og Lille Hesthøj, Vejshøj og Enghøj. I denne sidste, som er udgravet, er funden en itubrukt Flint-Landsespids.

Af de øvrige, der ere smaa, ligge 4 østligt ved Roslev Snabe, 3 sydligt ned ad mod Trolldstrøm, 3 Øst for Lodal, 1 Nord for Skjælshøj og St. Hesthøj, 2 Syd for Rishøj og 5 nordligst i Sognet. Blandt de sløjfede Høje hed 1 Kviehøj og 1 Skabshøj. I denne sidste er funden en Broncedolk.

Fra de vestligste af Højene i dette Sogn er der en vid Udsigt især mod Vest ud mod Fjorden og over et skjønt Landskab.

Til Lodal Vest for Roslev knytter sig følgende Sagn: Der var engang en Mand i Hamborg, eller i en saadan By langt borte, der drømte, at dersom han gik ned paa Skibsbroen, saa skulde han finde sin Lykke. Da han havde gaaet der en Tid, kom en Bekjendt til ham og spurgte: „Hvad gaar Du dog her efter hele Dagen?“ „Jeg har drømt,“ sagde Manden, „at dersom jeg gik hened, saa skulde jeg finde min Lykke.“ „Aa er du ikke klogere,“ sagde den anden, „saadan drømte jeg ogsaa i Nat, at naar jeg rejste til Lodal i Salling, saa skulde jeg finde en stor Hob Penge der.“ Da Manden havde hørt det, rejste han til Salling og fandt omsider Lodal. Næste Nat gravede han i Jorden og fandt en Kjedel fuld af Penge der¹⁾, som der sad en Skikkelse ligesom en sort Hane og rugede over. Denne løftede han stille op og satte ved Siden af paa sin Trøje, som han havde bredt ud paa Jorden. Da han havde tømt Kjedlen og atter satte Hanen paa den, sagde den til ham:

„Var det ikke, fordi du tog mig saa blødt og satte mig saa sødt, saa skulde der være skeet Dig en Ulykke!“²⁾

I Roslev Kirke har indtil de senere Aar været et Malm-Røgelsekar.

En smukt udhuggen Granit-Sokkel, der i flere Aar har

¹⁾ Jævnfør S. Grundtvigs gl. danske Minder Side 179 (2den Udg.)

²⁾ I Thieles DanmarksFolkesagn I Side 356, hvor ogsaa Sagnet findes, siges, at der laa en Hund over Skatten og at man i mellem Stunder har seet den løbe om i Dalen.

været i Præstegaardens Have og var kommen fra Grinderslev, er nu ført til Thorsager ved Aarhus.

I Hjerik Sogn er 16 Høje. De 7 af dem, der ere smaa, men ligge højt, findes i det nordøstlige Hjørne af Sognet. Blandt disse kaldes en Gildhøj, en Dojshøj, en Store- en anden Lille Topshøj. I den sidste fandtes 1852 et Broncesværd.

Lunerhøj eller Lunderhøj er nu tildels udjævnet.

Havshøj og en anden lille Høj paa Vium Mark pløjes nu over. De tre Storhøje, Sydvest for Kirken, ere alle gjennemsøgte. I den mellemste skal være funden 2 og i den sydligste 3 Gravkamre over hinanden. I det mellemste Gravkammer i den sidste Høj skal være funden 2de Guld-Spiralringe og Brudstykker af et Broncesværd samt en Urne, og i det nederste Gravkammer knivdannede Flintstykker og en Flint-Pilespids.

I Dagshøj paa en Bakke Nord for Kirken er funden et Broncesværd. Sydvest for paa Marken, hvor der nu er en Vejr mølle, fandtes i 1867 et Gravkammer med et Broncesværd og Spor af Menneskeben i en flad Dysse, som der havde været pløjet over i flere Aar.

I det vestlige af Sognet findes der 2de Høje paa Hede-bakkerne ud mod Fjorden. Den nordligste, der kaldes Kløvenhøj, er der gravet i tidligere.

Paa Bajlum Mark findes en Grusbanke, der kaldes Kapelbakke. Her skal være funden nogle Lerkar, og Sagnet fortæller, at man først havde begyndt at bygge paa Kirken der, før den nuværende Kirke blev opført¹⁾.

I Hjerik Kirke er en smuk Chorbue. Paa dens sydlige Side er en Portal med Halvsøjler og paa dens nordlige Side en smukt udhuggen Overligger over den gamle eftermurede Dør.

I Harre Sogn er 51 Høje.

I den vestlige Del af Sognet Nord for Landevejen ligge 14 Høje i tvende Grupper, 7 i hver, paa 2 aflange Ophøjninger, der vende i Nordost og Sydvest. Øst for er atter

¹⁾ Lignende Sagn om Højby Kirke i Odsherred og Ondløse Kirke i Holbek Amt findes i Thieles Danm. Følkesagn I. Side 192 og 201.

7 Høje, hvoraf de 4re ligge i en Gruppe saa nær sammen, at den enes Fod berører den andens.

De to største Høje i Sognet ere Stenshøj, østligt, og Breges- eller Brygeshøj, vestligt, begge ved Landevejen. Fra den første, som der er bortgravet en Del af, skal der en Gang -- fortælles der -- være kommen Ildstraaler, som antændte Østergaard, en Bondegaard nær ved Kirken, fordi man havde taget af Højen eller forstyrret dens Fred. I Bregeshøj er funden en Dolk og en Niptang af Bronze. Fra Lyngshøj, der ligger paa det højeste af Marken Vest for Kirken og er temmelig stor, men gennemgravet, er der en vid Udsigt ud over Fjorden og den nærmeste Omegn. Syd for ligger Kapelhøj og sydvestligt i Sognet Bjergehøj paa Næsbjerg, begge smaa Høje. Møllehøj, Alsenshøj og Aarbjerghøj, Sydøst fra Kirken, ere smaa. Skjælshøj er udjævnet, Davrehøj, østligt i Sognet, er middelstor. Øst for Lyngshøj er 2 temmelig store, og 3 smaa Høje og Syd for disse atter 2 middelstore Høje. Af de øvrige ligge 2 nordligt i Heden, 2 paa Marken Nordøst for de først nævnte Grupper, 5 Vest for Lyngshøj, 1 Sydvest for Bregenshøj og 3 paa Heden ved Harre-Noer. 8te Høje ere sløjfede i Mands Minde. Deraf laa 4 Øst for Østergaard, 2 Øst for Møllehøj, 1 Nordvest for Kirken og 1 vestligt paa en opdyrket Hedelod.

Ved Gravning i Høje er i den senere Tid, foruden flere Gjenstande, der ere solgte til Opkøbere, funden 2de Guld-Spiralringe og en smuk Broncedolk, som Nr. 142 i Worsaaes nord. Olds., og som ere indsendte til oldnordisk Museum, samt en Flint-Landsespids og en Slibesten. En anden mere hul Slibesten er funden der for flere Aar siden.

I Harre Kirke hænger et Sværd, der tidligere har ligget paa en af de Ligkister, der har været i en Begravelse der. Da Pladsen, hvor det gamle Kirketaarn havde staaet, blev ryddet, inden det nye for faa Aar siden opførte, fandtes en Silkehue med indvævede Sølvtraade i Levninger af Ligkister.

Efterretning om Ruiner af et Kapel eller en lignende Bygning og et Sagn, som knytter sig dertil, er tidiigere meddelt i Samlingerne (2. Bind Side 108 og 3 Bind Side 409.) I Heden mellem Harre og Toustrup findes et Sted, der

kaldes Gammelby, hvor der forhen skal have været en By. Roslev Hede Øst herfor ligger „furskaaren“ og bær tydelige Spor af, at den forhen har været dyrket. Sagnet fortæller, at Folkene her uddøde og Markerne bleve øde i den sorte Pests Tid. (Jævnfr. D. Atl. V. 835).

I Nautrup Sogn, som mod Vest grænser til Sallingsund, er 84 Høje, hvoraf omtrent de 40 ere udgravede.

Paa et meget højtliggende Strøg i det østlige af Sognet findes en Samling af 7 Høje, der under eet kaldes Glyng-høje. En, der er udgravet tidligere, kaldes Kløvenhøj og en Boerhøj. Her er en vid Udsigt fra. Stederne Syd for kaldes Himmelbohuse.

I det sydøstlige af Sognet er 2 Høje, af hvilke der er funden en Guldring i den ene. I det sydlige findes en Række af Høje hen mod Sydvest. Stærhøj, Rishøj og Sigshøj ere smaa. Af Baunhøjene eller Storhøjene ere de to nordligste noget forstyrrede; den sydligste er temmelig høj og anselig. Her var sidste Gang rejst Bavn i „Slavejagtens“ Tid 1848.

Vest for ligge Smaahøje. I en af dem er funden 2de Guld Spirallinge, omtrent som Nr. 246 og 250 i Worsaaes nord. Olds., hvilke ere sendte til oldnordisk Museum.

Sydvest herfor ligge Skallehøje, en Række af tildels smaa Høje, næsten alle opbrudte.

Tæt herved paa „Nautrupbakke“ findes en særegen skjøn Oldtidslevning, der kaldes Bredojs og endnu ligger temmelig uforstyrret. Det er en rund Forhøjning, aldeles flad og jevn oven paa. Den hæver sig godt et Menneskes Højde over den omliggende Hede og er c. 55 Alen i Gjennemsnit.

Samtlige de nogle og fyrgetyve Høje, der findes paa Heden i den vestlige Del af Sognet, ere middelstore eller smaa. En af de største og bedst bevarede kaldes Præstehøj. I en lille flad Høj paa Bakken Vest for Hulkjær fandtes i 1867 den største Flintkniv, der er fremkommen her i Landet, eller i alt Fald den største, der er i oldnordisk Museum. Den er $16\frac{3}{8}$ Tom. lang, $2\frac{1}{2}$ Tom. bred og smukt forarbejdet. Den største, Museet havde før den, var noget over 15 Tommer¹⁾. Paa Skivhøje Bakker i det

¹⁾ Se Aarbøger for Oldkyndighed 1869. 1. Hefte Side 5-6.

nordvestligste af Sognet ligge 6 Høje, 2 større og 4re smaa, i en anselig Højde. Her er en vid og storladet Udsigt fra: man ser Humlum og Nissum Bakker ved Ottesund og mod Nord Hanherred omtrent til Bulbjerg. Sydvestligt i Sognet ligger Lille og Store Sundhøj.

I det vestlige af Nautrup Hede har der forhen været 2de store Gravkamre eller Jættestuer. Den ene kaldtes „Hvistelstou“ den anden „Stjennæstou“. Især den sidste har været betydelig og havde en Overligger af flere Alens Gjennemsnit. Et Sagn fortæller, at der har boet Røvere i den og at de havde Klokkesnore spændte hen over Vejen, som gaar der forbi, for at mærke, naar der kom Vejfarende, som de kunde plyndre¹⁾. I Nærheden er funden en rund Sænkesten, som Nr. 32 i Worsaaes nord. Oldsager. I en Høj i Nautrup er funden en smuk Øxe af Sten, som Nr. 38 i Worsaaes nord. Olds., og 2 andre ligesaa af Sten, samt et Perlesmykke af Rav.

I Aaret 1870 fandtes en lille Malm Gryde med meget lange Tær i en Brink ved Kjæret Syd for Glyngevad. Den antages at være fra det 16de eller 17de Aarhundrede Tegning af den sendtes til oldnordisk Museum.

Et Sagn om Glyngøre er tidligere meddelt i Samlingerne 3. Bind Side 406-7.

I Vile Sogn, der paa de tre Sider omgives af Fjorden, men er lille i Udstrækning, findes 57 Høje. 3 ere sløjfede. Nordligst ligge Store- og Lille Klokhøj, der endnu ere urørte, og Kongenshøj, som er temmelig stor og højtliggende, men som er udgravet for en Del Aar siden. Vest for denne sidste er en Gruppe af 9 Høje; i den største og højestliggende af dem fandtes for en 6—7 Aar siden et Gravkammer midt oppe i Højen, hvori laa et Skelet, helt og vel bevaret, med et Broncespænde, et Sværd og en Guldfigerring hos, hvilke Ting bleve sendte til oldnordisk Museum.

Vest for disse ligge 4re andre, der kaldes Bjørnhøjene. I en af disse fandtes Aabningerne mellem Stenene i Gravkammeret tættet med Østersskaller. Iblandt dem, der ligge

---

¹⁾ Lignende Sagn om Røverboliger med Klokkesnore findes i Thiele's Folkes. I Side 861 og følgende.

Syd for ved Fiskerbyen Kybe ere Hvashøj, Tobakshøj, Lauges høj og Kukmandshøj, hvoraf den første er udjævnet i Toppen og indrettet til Kaalgaard og de 3 andre ere uforstyrrede.

Vest for Kirken ligger Kirkehøjen, der er af Middelstørrelse og uforstyrret. Her er en smuk Udsigt fra især mod Syd ned over Byen og Bugten og op med Sydvest over Fjorden til Ottesund.

Syd for ligger Skyldalshøj og Nord for en Gruppe af 10 Høje. 5 af dem kaldes Rishøje, fordi der mellem dem voxer Ris- og Egebuske. De to sydligste kaldes Baunhøje, hvor der forhen har været rejst Baun og sidst i „Slavejagtens“ Tid 1848. De ligge højt og frit og kunne sees fra de fleste Gaarde og Steder i Sognet.

Øst for disse ligger en særegen Oldtidslevning, der kaldes Brejeshøj (den brede Høj) og er lig den foran nævnte Bredojs i Nautrup, som kan sees herfra, men er ikke saa smuk og vel bevaret. Det er en omtrent rund Ophøjning, den er flad ovenpaa, ca. 45 Alen i Gjennemsnit paa Overfladen og hæver sig en 4 à 5 Alen over Marken.

I det nordlige Hjørne af Sognet findes Tappidalshøje, 3 ganske smaa Høje, der ere udgravne, Ulvshøj og Skadshøj, hvilken sidste kun er en flad langagtig Dysse, Stenshøj, Lille og Store Brokhøj, Tæt Vest for disse sidste, der ligge paa det højeste af Gaarden Norups Mark, fandtes for faa Aar siden en Del korsdannede Benknapper, aldeles som Nr. 248 i Worsaaes nord. Olds.

I det sydøstlige af Sognet findes i Dalen Elkjær tæt ved Stranden en af Grønsvær dækket Banke, der bestaar af Østersskaller og sandsynligvis er en Kjøkkenmødding. Laget er flere Fod tykt.

I Sæby Sogn findes 19 Høje, alle smaa eller mindre. 1 er sløffet.

Tolshøj, nordligst i Sognet, ligger paa en Brink, ud mod Fjorden. Paa den vestlige Ende af Holmgaardenes Mark er 4re smaa Høje. De to vestlige, som ere gennemgravne tidligere, ligge paa en brat Skrænt ud mod Fjorden.

Paa det højeste af Sæby Mark ligge 5 Høje, Nordfalds

høje. Den vestlige har været en af de største i Sognet, men er gennemgravet.

De øvrige hen i det sydvestlige af Sognet ere smaa; en er sløjfet, saa at man pløjer over den.

Kongshøj paa Grønnerup Mark er sløjfet.

I Mosen Syd for Sæby fandtes for en halv Snes Aar siden 2de temmelig store Bronceringe og i Egnen ved Grønnerup Kjærgaard er for flere Aar siden funden nogle gamle Sølvmønter., — I Grønnerup Sø er i de senere Aar ved Aalestagning funden et meget stort Jernsværd.

Paa Øen Fur, der tidligere er beskrevet i Saml. til jydsk H. og Top.¹⁾, er 60 Høje.

De mærkeligste ere: Hovedshøj, der nu er halvt bortskyllet af Fjorden, og Lisehøj paa Knudshoved; Moritshøj, Koldkjeldshøj og Arnshøj, hvilke ere lave og tildels bortførte; Bakkehøje, hvoraf de 4re østlige ligge i Linie tæt ved hinanden Odgaardshøje og Stendalshøje, hvoraf en, som nu er udgravet og hvori er et Gravkammer, er en af de største paa Øen; Nord for disse er Lille Jenses Høj, der er Øens højeste Punkt, men ellers ikke er stor; længere mod Øst Smediehøje, en Gruppe af 6 nogenlunde bevarede Høje i Heden; østligt: Springhøj, Sundshøj og Holmsøj samt Kjærshøj, hvilken sidste ligger paa den flade lave Hede ved Færkervig. Møgelhøj, østligt paa Øen, pløjes over. En Høj, Bihøj, er sløjfet i de senere Aar; en Brink nær ved kaldes Kapelbakke.

Om Stensætningen Emmelstenene paa Fur, og de øvrige, der har været der paa Øen, se Samlinger til j. H. og T. 1867 Side 407—8.

I Oldsagsamlingen i Viborg opbevares en Dobbeltaare, der er funden i en Mose paa Fur (Aarbøg. for nord. Oldk. og Hist. 1870, 3. Hefte Side 239).

Foruden det bekjendte Sagn om Bjergmanden i Rødsten, der spaaede Kong Valdemar (Thieles Folkes. I Side 44; Samling til j. H. og T. 1867, Side 418—19) findes Sagn fra Fur i Thieles Folkes. I, Side 353 54 og 377, II, Side 40, 62—63, 205, 236 og i Pont. Theatr. Daniæ 432—34.

¹⁾ 1867. 4de Hefte Side 375—421.

Om de kirkelige Forholde paa Fur paa Reformations-tiden se Ny kirkehistoriske Samlinger V. Side 565 og følgende.

Rødding Herred.

I Rødding Sogn, som paa den vestlige Side begrænses af Fjorden og mod Nord støder op til Mollerup Sø, er der 66 Høje. De fleste findes paa Højdedraget omkring ved Kirken, hvorfra der er en vid Udsigt mod Vest ud over Vandet. 31 Høje og en Langdysse, hvis Pladser endnu kunne sees, ere sløjfede. Der har altsaa været c. 100 Høje i Sognet.

Paa Knud Byes Mark, vestligt ved Fjorden, ligge 6 Høje; de 4re nordligste ere af Middelstørrelse og i Behold, de to sydligste mindre. Den sydligste kaldes Knudshøj.

Øst for de nordligste af disse Høje ligge 3 aflange Op-højninger i Heden. Den nordligste, der vender i Nord og Syd, kaldes Langrøgel; de to sydligste, der ligge tæt sammen og omtrentlig vende i Øst og Vest, ere mindre og kaldes blot „æ Røgel“. Tæt Øst for er Bogetoftshøj, hvori er funden 2de Gravkamre med Broncesværd i.

Længere mod Nord, ligeledes tæt ved Stranden, ligge 3 Høje, en Nord for Fjordkjær og 2 nærmere Ny-Mølle.

Syd for den vestlige Ende af Mollerup Sø ligge 4re smaa Høje i Heden, hvoraf den største kaldes Naurshøj.

Møgelhøj paa Kjærby Mark er nu næsten bortført Nord herfor, nærmere ved Søen, ligger en middelstor Høj. Ved Rishøje Syd herfor, hvoraf en er aflang og flad, er en vid Udsigt. Tæt Nord for Kirken paa det højeste i Sognet ligger en Gruppe af 6 Høje, hvoraf de største ere udgravede; i en af dem er funden et stort Broncesværd. I en anden tæt herved, som kaldes Baunhøj og som nu er jævnet til Grundvold for en Vejrnølle, skal være funden en Egekiste med Brudstykker af et Broncesværd.

Vest for disse ligge Vaadagerhøje, 2 middelstore og nogenlunde bevarede Høje, og længere ned mod Nordvest Kløvenhøj og Rævshøj, af hvilke der er bortført en Del Jord fra Siderne.

Paa Spøttrup Mark, hvor der forhen har været idetmindste

11 Høje, er nu kun 2 tilbage, en Nord og en Syd for Gaarden. Denne sidste kaldes Peders-Kirke. I de Høje, der ere sløjfede der i de senere Aar, er der funden 2de Broncesværd og en Dolk.

Sydvest for Kirken findes fire mindre Høje, der bære Spor af at være udgravne tidligere.

Paa et Højdestrøg Syd for Kirken ligge Valshedehøje, 3 temmelig store vel bevarede Høje. Her er en vid Udsigt fra. Kakelhøje, Sydvest herfor og lavere, ere smaa.

Sydost for Hellerupgaard findes 1 mindre og 2 middelstore Høje og længere mod Øst atter 2.

Paa Højdedraget Nord for Ejstrup By ligge 6 Høje, hvoraf en vestlig kaldes Opstandeshøj og en østligt ligger paa en Hedebakke, der falder stejlt af mod Syd.

Nordligere paa Ejstrup Mark findes 8te Høje hen i en Række fra Øst til Vest, hvoraf de fleste nu ere udgravede og forstyrrede.

Tæt Øst for disse har ligget en Langdysse eller Skibshøj, som nu er ødelagt. Den har været 105 Alen lang og 21 Alen bred, og der skal være funden tvende Gravkamre i den, en i hver Ende.

Paa Skovhøjgaards Mark er 2de middelstore ret anselige Høje, paa Mølvadgaards Mark 1, paa Grundvads Mark 2 smaa og paa Hesthauge Vestermark 3.

I Langagerhøj, der laa vestligt ud ad mod Knud, er funden en Flintkniv eller Landsespids.

Et mærkeligt, gammelt Alterbord af Granit, som for faa Aar siden blev solgt bort fra Rødning Kirke og hvis enkelte Dele ved Auction spredtes til forskjellige Steder, findes nu i oldnordisk Museum. Det bestaar af en svær, c. 3 Alen lang, Bordplade med Gjemme til Relikviæske i Midten, hvilende paa fire Ben, hvoraf de 3 ere søjleformede og det 4de er udhugget som en Munk eller Biskop.

Et Vievandskar fra samme Kirke, der tidligere har staaet ved Døren, men, efter at være solgt bort, i nogle Aar har været benyttet til Svinetrug, er ligeledes erhvervet af oldnordisk Museum.

I Thieles Folkesagn I Side 301—2 findes et Sagn om

nogle Pletter paa en Væg paa Spøttrup, som ikke kunne skjules ved Kalkning, og om Grunden til dem.

I Krejberg Sogn, der mod Nord støder op til Fjorden og Hjerk-Noer og mod Syd til Møllerup Sø, er der 81 Høje. Deraf findes den største Del, c. 57, i Heden i det vestlige af Sognet. 13 Høje ere sløjfede.

Paa Lysenhede Vest for Humlegaard ligge 10 smaa Høje. Den vestligste kaldes Lysenhøj; en er aflang i Øst og Vest. Paa en Brink ved de sydligste af dem findes et Sted, hvor der tidligere er taget en Del Sten, der kaldes Røverstuen. Her har maaske været et stensat Gravkammer.

Syd for disse ligger en Række af Høje fra Humlegaards Mark til Ginnerup, hvoraf kun et Par, nemlig Kløvenhøj og Kokhøj, have Navn. I den sydlige Ende af denne Række ligger ved Ginnerup en Gruppe af 7 temmelig store og smukke Høje. Den nordvestligste af dem er noget flad ovenpaa.

Vest for disse ligger atter en Gruppe eller Række fra Nord til Syd af 5 middelstore smukke og vel bevarede Høje kaldet Overskallinghøje.

Vest for disse og lidt lavere ligger endnu en Gruppe af 9 godt middelstore Høje tæt sammen; de kaldes Nedsallinghøje og ere i Behold.

Disse 2de sidste Grupper ligge paa den flade, mod Vest heldende Hede Nord for Møllerup Sø og høre til de smukkeste og bedst bevarede Høje i Salling. Her er en skjøn Udsigt fra, baade over Fjord og Sø.

Paa Hedebakken, Stenbjerg, Syd for Overskallinghøje, ligge 3 smaa Høje. Nordvest for Nedsallinghøje ligger 3 Høje. Længst ude mod Vest, nærved Gammelhede, ligge 2de mindre Høje kaldet Svejhøje.

Paa den flade lavt liggende Odde Rans, Syd for Ginnerup, ligge 2de smaa Høje.

I den østlige Del af Sognet, hvor Marken hæver sig til den største Højde der, og hvor der er en vid Udsigt, har forhen været en Række af Høje Syd og Øst om Kirken; men de ere alle sløjfede paa nogle faa nær.

En af dem, Lyngshøj, tæt Øst for Kirken, er næsten sløjfet.

Den anden, Højsagerhøj, ligger længere mod Nordost og

er en temmelig stor og anselig Høj. Paa Bakkerne ved Hesthave ligger Hamshøj, som er middelstor og noget flad ovenpaa, og 2de mindre Høje tæt Sydvest for. Lavere nede, nærmere ved sidst nævnte Gaard, ligger endnu en mindre Høj.

Par Grundvad Mark, i det sydøstlige af Sognet, er en mindre Høj. En er sløjfet tæt ved.

I Nørandrup er 12 Høje. De to største af dem, som dog kun er middelstore, findes tæt Nord for Byen. De øvrige ere ganske smaa. 5 af dem ligge tæt sammen i Andrup Sønderhede. Sammesteds findes en flad Långhøj, der vender i Syd og Nord.

Tæt Øst for Krejbjerggaard, der vistnok forben har været en større Gaard, som nu er delt i flere mindre, ligger Voldstedet Krøgeborg¹⁾. Ejeren og Folk der omkring kalder det „æ Hyvgrawh.“ Det ligger i Kanten af Marken ved Kjæret, er nogenlunde bevaret og bestaar af en opkastet Jordforhøjning i Midten med en temmelig dyb Grav udenom, hvori der nu kun er Vand i det nordøstre Hjørne. Paa de tre Sider løber Marken jevn til Graven, paa den ydre eller østre Side mod Kjæret findes en temmelig høj, 65 Alen lang, Vold, der nu er nedrundet til begge Ender. Den nordlige Grav er 60 Alen lang, den vestre 65 og den sydlige 40 Alen, alle maalt ved den ydre Overkant. Den indre Forhøjning er c. 25 Al. lang i Nord og Syd, men der er for flere Aar siden bortført en Del Jord fra dens søndre Ende.

I en Smedie i Buxager i Krejbjerg findes et 11--12 Tom. højt, 23 Tom. bredt og c. 5 Tom. dybt Kar af Sten, der i to Mænds Levetid har været brugt til Svalekar, men siges forhen at have været benyttet til Døbefunt i Rødding Kirke. Der er et Mandhoved udhugget paa den ene Side tilligemed Bogstaverne ILH.

Om den smalle Odde, Hjortholm, der gaar ud mod Nordvest i Fjorden fra den nordlige Side af Sognet, fortælles et Sagn, som tidligere er meddelt i Samlinger til jydsk H. og Top. 3 Bind, Side 406.

¹⁾ Traps Beskr. II. Side 317.

I Skjællet mellem Andrup, Frammerslev og Oddense Byers Marker ligger en Sten, der kaldes Jahnknags-Sten, og som skal have dette Navn efter en Johanne Knag fra Andrup, der som Selvmorder skal være begravet her, og der knytter sig en Del Tro paa natligt Spøgeri til dette Sted.

I Heden her omkring ved skal under Tiden, mest i stille Sommeraftener, kunne høres en særegen hvislende Lyd, hvortil den naturlige Grund ikke kjendes. Man kalder det „Uoiens Jæger“, hvis Færd Sagnet iøvrigt tillægger hele Andrup Sønderhede.¹⁾

Imellem Krejberg og Buxager findes en Dam, der kaldes Pallis Dam. Heri skal engang være druknet en Mand ved Navn Palli, siges der, og man mener forhen undertiden at have hørt Jammer og Klage der.

I Balling Sogn er 12 Høje, hvoraf de 7 ligge temmelig nær sammen i det sydøstlige af Sognet, Syd for Vraa, 2 nordligt i Sognet og 3 vestligt i Heden.

I det vestlige af Balling Sogn, i Kanten af Kjæret mellem dette og Rødding Sogn, findes en firkantet Plads af omtrent 50 Alens Udstrækning, hvor der siges, at Holmgaards Slot forhen har staaet.²⁾ Paa den østlige Side og noget om paa den nordre og søndre Side, hvor der er Hede, er der endnu Grave; men paa den vestlige Side, hvor Engen støder op til, er der ingen. Midt over Graven paa den østlige Side gaar endnu en Vej midt ind paa Pladsen. Her boede, efter Sagnet, en Ridder, som Bispem af Bilgrav slog for Fædrift ved Balling Bæk. (Danske Atl.)

Ved Balling Kirke, hvorved forhen har været Taarn, har i de senere Aar ligget en Sten, der tidligere har havt Plads i Overfladen af det gamle Stenalder, og hvori endnu i 1873 fandtes Brudstykker af en Bly-Relikviæske i et i Stenen udhugget Gjemme, som der ogsaa var Laag til.

I Haasum Sogn findes 10 Høje. 3 ere sløjfede

De største af dem er Vennehøj i det østlige af Sognet

¹⁾ Jfr. Thieles Folkesagn II, 113—123.

²⁾ Se Danske Atl. 4 Tom. Side 733 og Traps Beskr. 2den Del S. 318.

og Værhøj ved Kirken. Længere mod Nordvest fra den sidste ligge 2 og paa Torp Mark 3 Høje. De øvrige findes paa den flade og lavt liggende sydlige Del af Sog-net, 1 vestligt og 2 sydostligt.

Af de sløjfede Høje har en ligget Syd for Kjærgaards-holm, 1 Øst for Vennehøj og 1 i Torp.

I en Høj paa Torp Mark fandtes i en Urne med Aske nogle Stykker Bronze og en Benknapp som Nr. 248 i Worsaaes nord. Olds.

I „Danske Atlas“ — IV. Side 735 — siges, at der i Aaret 1627 „blev opgravet en Urne eller Gryde af Metal fuld af brændte Ben og nogle mindre Dito fulde af Aske og Haar samt et stort rustet Sværd“ i en Høj paa Vellum Mark.

I det sydvestlige Hjørne af Nyholms Mark, tæt Øst for Haasum By, findes et Voldsted, der vistnok er Stedet, hvor den gamle Vellumbaard har staaet. Det er en noget op-højet omtrent firkantet Plads, 50 Al. lang, og 40 Al. bred. Ældre Eolk fortælle, at der i deres Forældres Tid skal have været en Kjelder tilbage deri, og i en Beretning derom fra 1862, der findes i oldnord. Museums Arkiv, angives den at være 4—5 Alen høj; nu er den — i For-aaret 1873 — bleven noget udjævnet pløjet og harvet, men er dog synlig i Frastand, navnlig Øst fra. Hele Pladsen var da tæt belagt med Stykker af store røde Mursten, og Grunden er i det Hele, men især i nordre Ende, stærkt blandet med Murgrus. Der har været en Grav rundt om, som nu er eftergroet, men som forhen har kunnet forsynes med Vand fra en lille Bæk eller Strøm, der løber tæt Vest om.

Her paa Vellumbaard boede Oluf Hase, som var med til at dræbe den børglumske Biskop Oluf Glob i Hvidbjerg Kirke paa Thyholm Julenat 1261 og som da tabte 10 af sine Svende ved at svømme over Ottesund.¹⁾

Paa Kjærgaardsholms Mark, Sydvest for Gaarden, findes en 4—5 Alen høj, trekantet Forhøjning, som kaldes Doj-

¹⁾ Se Danske Atl. V. Side 471, Traps Beskr. 2den Del Side 142—43. Barfods Fortællinger, 4de Udg., Side 355—56. Thieles Danmarks Folkesagn, I., Side 221.

sen og antages at være en Skandse. Der skal være funden en Stigbøjle af Jern og nogle andre Jernsager der.

Paa den nordlige Side af Kirken er en eftermuret Portal med et Par Søjler.

I Ramsing Sogn er der, naar Bustrup Vestermark regnes med, 11 Høje. 3 ere sløjfede.

Paa Bustrup Østermark findes paa Galgebjerg Sydost for Gaarden 3 middelstore Høje og 1 temmelig stor Høj Nordøst for kaldet Bushøj, alle 4re nogenlunde bevarede.

Tornhøj, paa den sydlige Del af Ramsing Mark, er en Del bortført af; 1 lille Høj findes paa det højeste af Sønderandrups Mark.

Paa Bustrup Vestermark ligger 3 smaa Høje paa Bakkerne ud mod Kjæret og 2 længere inde paa Marken, hvilke sidste ere udgravede.

Af de sløjfede Høje laa Aarhøj nordligt paa Ramsing Mark og Bredhøj paa Bustrup Vestermark.

Paa den sydlige Side af Bustrup Lade findes 2de Sten med udhuggede Figurer indsatte i Muren tæt Øst for Porten. Den ene Figur forestiller en Løve med opløftet Forpote og højt opstaaende dusket Hale, den anden en Rytter med en Landse eller noget Lignende i Haanden. Disse Sten ere sandsynligvis komne fra Lem Kirke.

I Lem Sogn, som mod Syd grænser til Sønderlem-Vig og Limfjorden, er der 47 Høje. 20 ere sløjfede.

Dette Sogn deles ved en Lavning, hvori Nørlem By ligger, ligesom i tvende Dele. Den nordlige, mindre Del der endnu mest henligger som uopdyrket Hede, Nørlemhede, hæver sig op til en temmelig betydelig Højde. — Her ligge 16 Høje og 1 Langdysse eller Skibshøj. Denne sidste, der kaldes Nørlemdojs, ligger omtrent midt paa Højden, vender i Øst og Vest og er 75 Al. lang og 22 Al. bred, maalt op over dens Rygning. Der er for en 40 Aar siden gravet 2de Huller i den og der blev da — efter Ejerens Sigende — funden Urner med Ben i.

Nærmest Skibshøjen ligge 6 store vel bevarede Høje, 4re Vest og 2 Øst for. En af de sidste kaldes Baunhøj eller Kløvenhøj, og dens Top er det højeste Punkt i en vid Omkreds. Her fra er en vid Udsigt til alle Sider over Land og Vand. Længere mod Nordvest ligge 3 andre

middelstore Høje. De øvrige, der ligge længere ude eller nede paa Siderne af Højden, ere mindre og ikke saa vel bevarede.

I den sydlige, større Halvdel af Sognet har der været 51 Høje, men er nu kun 31, og af dem er kun faa i Behold. Blandt disse ere: Sorthøj nord for Kirken, Hvælshøj paa Præstegaardens Mark, Stendalshøj vestligt og 2 paa det østlige af Hostrup Mark, hvilke alle ere middelstore, smukke Høje; en flad lavtliggende Høj i Sønderlem, Rishøj vestligt paa Hostrup Mark, og 3 smaa Vest for Stendalshøj.

Neldehøj har været temmelig stor, men er halvvejs sløjfet; Kløvenhøj, som ogsaa er temmelig stor, men tidligere er gennemgravet, ligger skjønt paa et Bakkenæs i Sønderlem med en dyb Dalkløft Øst for.

Af de sløjfede Høje laa Eshøj paa Nørlem Agre, Styr-dalhøj paa det højeste af Marken Vest for Kirken og Møgelhøj tilligemed 4re andre tæt ved paa Hostrup Mark. — I en Høj paa Sønderlem Mark er funden en baanddannet Guld-Fingerring, som er indsendt til oldnord. Museum.

Det Kapel, som der endnu fandtes Ruiner af paa Marken mellem Nørre- og Vester-Lem, da „Danske Atl.“ udkom¹⁾, er der nu ikke længere nogen Levning af. Men der findes et Hus paa Stedet, der endnu kaldes Kapelhus, og da det blev bygget, skal der være funden en stor Del Sten i Jorden saaledes, at de tydede paa, at her havde været en Bygning forhen.

Den „hellige“ Kilde, som har været derved og som — efter Sagn af Folk paa Stedet — er bleven brugt som hellig Kilde længe efterKapelletsNedlæggelse, skal være den samme, der endnu er der ved Huset og bruges som dets Brønd.

Et Sagn fortæller, at man, før Kapellet blev bygget og da man ikke kunde blive enig om, hvor det skulde staa, bandt 2de røde Tyre sammen, en fra Lem og en fra Lime, og lode dem gaa, hvorhen de vilde, og der, hvor de fandtes Morgenen efter, skulde Kapellet, som skal have været fælles Bedehus for Lem og Lime, siges der, opfø-

¹⁾ Danske Atl. IV. Side 734.

res. De skulle da være fundne paa Marken, der hvor det har staaet.¹⁾

- I Vejby Sogn er 10 Høje og en ødelagt Langdysse eller Skibshøj, hvilke alle ligge omtrentlig hen i en Række paa den nordlige højtliggende Del af Sognet. 4 ere sløjfede.

Langhøjen, som ligger nordvestligst i Sognet, er endnu 75 Alen lang og 14 Alen bred, men er helt gennemgravet og forstyrret. Der er for nogle Aar siden funden et Broncesværd deri.

Vest for ligger Nivhøj, som er lille, og Øst for Stashøj, som er udjævnet, saa at Ploven gaar over den. Sydligere ligger Enghøj, som der er gravet en Del Huller i og bortført Jord fra. Øst herfor paa det højeste af Marken ligger Thinghøje. Den sydligste er en stor Høj 116 Alen i Omkreds; dens Top er noget udhulet tidligere, og der er i de senere Aar dannet en ca. 3 Al. bred Vej eller Gang rundt om paa Siderne af den med Opgang i Syd. En Nord for er gennemgravet; det samme er Tilfældet med en Syd for. Tæt Sydost for er en sløjfet og længere borte i samme Retning en anden. Marken Syd for Thinghøje kaldes endnu „æ Ting.“

Østligere ligge Grydhøj, som er temmelig stor og vel bevaret, og Gyverhøj eller Gjordhøj, som har været stor og endnu er en anelig Høj, uagtet der er bortført en stor Del af den nordre Side af den. Heri er, foruden Brudstykker af nogle andre Broncesager, funden en Broncekniv som Nr. 175 i Worsaaes nord. Oldsag.; dog mangler Skibstegningen derpaa de 4re opstaaende Figurer, der er paa Billedet.

Østligt i Sognet paa Bakkerne ud mod Kjæret mellem dette og Ramsing Sogn ligge 2 smaa opbrudte Høje.

Nede i Lavningen ved Byen har ligget 2de Høje, Vihøj og Pedershøj; denne sidste er der endnu lidt tilbage af.

- I Lime Sogn, der mod Syd og Vest omgives af Fjorden, er der 76 Høje og 2 Langdysser eller Skibshøje.

Vendalshøj, sydvestligt i Sognet op til Kaas Skjæl, er en meget stor Høj, men er i de sidste Aar bleven gennemgravet og forstyrret.

¹⁾ Se Thielcs Danmarks Folkesagn I. Side 241--242 og Side 197--98.

Følgende 19 ere af Middelstørrelse: De tre Sønderhøje ved Kaas, de 2 Tørvehøje tæt Øst for Kaas Mark, Store Mejlhøj tilligemed 2 andre Sydost for, hvilke alle ere i god Behold. I en paa Limegaards Mark, som der er bortført en Del af, er funden 2de Guld-Arminge. Lundhøj Nordost og Vesthøj Vest for Kirken er der gravet i, men ere dog ikke egentlig forstyrrede. Tornhøj og Grandhøj i Aalbæk ere blevne udgravne i de senere Aar. I den ene blev funden 2 Skeletter, hvert i sit Rum, i Gravkammeret, og i den anden et Broncesværd. De 3 Høje paa Marken Matr.-Nr. 9, Syd for de sidstnævnte, ligge i Fred. Jeghøj paa Vadum Mark er der gravet et Spor ind i.

De øvrige 56 ere smaa og mere eller mindre gennemgravede. Blandt disse ere: Munkhøi paa Vadum Mark, der er nogenlunde i Behold, 1 Nord for, der pløjes over, 1 Øst for, der er opgravet, 2 Nordvestligt ved Stranden og ligeledes 2 ved Stranden ved Nørhede. Nord for sidstnævnte Gaard findes en Gruppe af 7 Høje tæt sammen; i en af dem er funden et Broncesværd. Stærhøj paa Aalbæk Mark er der kun lidt tilbage af. Østlig i Lime ligge 5 Høje, alle opbrudte; 1 i Skjællet ved Mejlhøj, 2 længer mod Sydvest, 1 østlig paa Marken og 2 sydligt ved Hærup. Ved Vester-Hærup 1, ved Sønderhede 3, vestligere ved Stranden 1 og 2 længere inde paa Marken.

I Hønhøj under Sønderhede Bakker skal være funden et Broncesværd tidligere.

Paa den flade Hede paa Kaashoved findes 12 smaa lave Høje og 3 smaa sydostligt paa samme Gaards Hede. Samtlige Høje paa Kaas Mark ligge i Fred.

22 Høje, hvis Pladser kunne sees, ere sløjfede. Blandt disse er en paa Nørhede Mark, kaldet „æ Firsten“ efter 4re Stene, der stode i Midten og vistnok vare Sidesteneene af et Gravkammer, som Overliggeren tidligere var borttaget af.

Blandt de mærkeligste Mindesmærker fra Oldtiden i dette Sogn ere Langdysserne paa Aalbæk og Nørhede Marker. Den første, der kaldes Langdojs, er 116 Alen lang og 21 Alen bred, maalt over Rygningen. Den er saaledes den længste i Sallings 4re Herreder. Den vender i Øst og Vest, lidt til Nordvest. Der er gravet i den paa et Par

Steder; men den er dog saa vidt i Behold, at dens oprindelige Størrelse og Skikkelse endnu kan sees. Der er funden Brudstykker af en Broncering og en heel Slibe- eller Gruttesten i østre Ende af den.

Den anden paa Nørhede Mark er 86 Alen lang og ligeledes 21 Alen bred. Den vender i Sydvest og Nordost og ligger vel bevaret, saaledes at hele dens Rygning er urørt. Derimod er der pløjet noget nær ind til, baade ved Sider og Enderne, saa at den maaske nok oprindelig har været noget længere.

I Lime Kirke, der sandsynligvis er en temmelig gammel Bygning og paa hvis Taarn er en smuk Granitmur, findes en meget stor gammel Døbefunt af Sten, med en Række af udhugne ophøjede Figurer rundt om. Paa to Steder forestille Figurerne Mænd i Kamp med Drager, den ene Mand væbnet med et langt Spyd og den anden med Sværd og Skjold.

Paa den søndre Side af Choret er en lav eftermuret Dør med rund Bue og med Spor af Prydelser paa Granitkarmen. Ud for denne Dør er man i de senere Aar ved Gravning paa Kirkegaarden stødt paa en Række af Sten i Grunden, der, af Folk i Omegnen, antages at hidrøre fra en Løngang, som man mener skal have været fra denne Dør hen til et Kloster, der — efter Sagnet — skal have ligget tæt Syd for, men hvorom nok ingen Efterretning haves.¹⁾

I den østre Ende af Kirken findes 2de af Sten udhugne Figurer indsatte i Muren nær oppe ved Taget. Den ene synes at forestille et Dyr af Katteart og den anden en Løve hvilende paa et Menneske, hvis Hoved den holder i Gabet. Paa Løvens Ryg sidder eller ligger et Menneske, der med sin Haand rækker efter Løvens Mund som for at frelse den, Løven har grebet. Denne Figur tyder sandsynligvis paa Christus, der har frelst os fra Djævelens Magt.

---

¹ Dansk Atl IV. Side 737—38.

Til enkelte Gaarde og Steder, navnlig i det nordlige og vestlige Salling, knytter sig Sagn om Nisser eller Gaardboer. De fortælles omtrent som det om „Nissens Fortørnelse“, der staar i Thieles Folkesagn II 264, kun siges der, at Nissen hentede en Ko paa Mors til at sætte i Stedet for den, den i sin Vrede havde dræbt.

Sammenstillter man Antallet af Højene i de forskjellige Sogne og lægger dem sammen, viser det sig, at der i Hindborg Herred er 112 Høje og 45 sløjfet, i Nørre-Herred 174 og 57 sløjfet, i Harre Herred 327 og 25 sløjfet og i Rødding Herred 313 Høje og 96 sløjfet. Altsaa er der i Salling endnu 926 og har forhen været 1149 Høje. Og lægger man hertil Tallet af Højene paa Øen Fur, der hører til Harre Herred, viser det sig, at der i Sallings 4re Herreder i alt er 986 Høje og 224 sløjfet. Men da der i nærværende Beskrivelse ikke er anført flere sløjfede Høje end de, der ere jævnedes i Mands Minde eller hvis Pladser bestemt kunne sees, er det sandsynligt, at Tallet af de bortførte Høje endnu er større.

Sammenlægger man Højene i de Sogne, der grænse til Fjorden paa den vestlige Side af Salling, nemlig: Lem, Lime, Rødding, Krejbjerg, Hjerk, Harre, Vile, Nautrup, Sæby og Aasted, viser det sig, at der er 530 Høje. Og sammentæller man ligeledes Højene i de Sogne, der grænse til Fjorden paa den østlige Side, nemlig: Resen, Lyby, Grønning, Grinderslev, Thise, Junget og Selde, da er der 166 Høje. Altsaa er der i samtlige 17 Sogne omkring ved Fjorden 696, hvorimod der i samtlige 19 Sogne, der ligge længere inde, kun findes 230 Høje.

Af Langdysser eller Skibshøje er der 6 større og 2 mindre; af de førstnævnte er 2 mere eller mindre gennemgravede. 1 er sløjfet.

Kort over samtlige Sogne i Salling, hvorpaa de heri nævnte Høje og Fortidsmindesmærker ere afsatte, findes i oldnordisk Museums antiqvarisk-topografiske Arkiv tilligemed udførligere Beretninger om Sognene.